

Prof. Dr. Nusret Hasan Fişek
(1914 — 1990)

Prof. Dr. NUSRET H. FIŞEK

Hekimliğin Dünü, Bugünü ve Yarını

Geçmişte hekimin sorumluluğu kendisine bas vurmuş hastanın hastalığını doğru olarak tanıma ve hastasını, bilimin olanakları çerçevesinde, en iyi biçimde tedavi idi. Kendisine bas vurmadan önce binlerce hastanın sağlık hizmetinden yoksun olduğu onun bir sorunu değildi. Sağlık kişileri hastaları tanı koruma ve onun için Devlet'in görevi idi.

On dokuzuncu yüzyıl ortalarında başlayan Sosyal Hekimlik Akımı Sağlık Hizmetlerini, mümkün olan en yüksek düzeyde, herkesin yararlanabilmesi için insan hakkı olduğu görüşünü geliştirmiş ve 1846 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi ile bu hak tasit edilmiştir. Bu gelişmelerin doğal sonucu da Sağlık Hizmetini herkese götürmenin Devlet görevi olduğudur. Bu nedenle hekimlik bu gün serbest hekimlikle kamu düzenine geçiş önemini yaşamaktadır. Yarın hekimleri bu konuda kamu görevlileri olacaktır.

Hekimlik uygulamalarına etki eden en büyük gelişmelerden biri de ilüncil korumanın - hastalıkların presemptomatik öneme ve tanıma ve tedavi etmenin - önem

Prof. Dr. NUSRET H. FİŞEK

Kazanmasındır. Bu gelişmelerin sonucu ^{şif}hekimin hizmet ettiği kişinin yalnız hasta değil aynı zamanda sağlıklı kişi olmasıdır. Sağlam kişilere muayenehaneye veya hastahaneyle oturarak hizmet götürülmemeyi. Hizmeti halka toplum içinde sunma gerekir. Böyle bir uygulama hekimin iş gücü performansını çok arttırır. Bu nedenle hekimin diğer sağlık personeli ile birlikte bu işi ele alması halinde gelişmesi gerekir. Bu durum hekimlere yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bunlar ele alıp yönetme, ele alıp yönetimini iş başında destekleme ve eğitme ve halkın sağlık alanında eğitimidir.

Sayın Dr. Cemil Uğurlu, benzeri istediğiniz kısa yazıyı çok beğendim bir özeti sözü aktararak bitireceğim "

" Tek sağ önemi geçti. Şimdi Orkestra Çoğaldı."

17 Şubat 1979

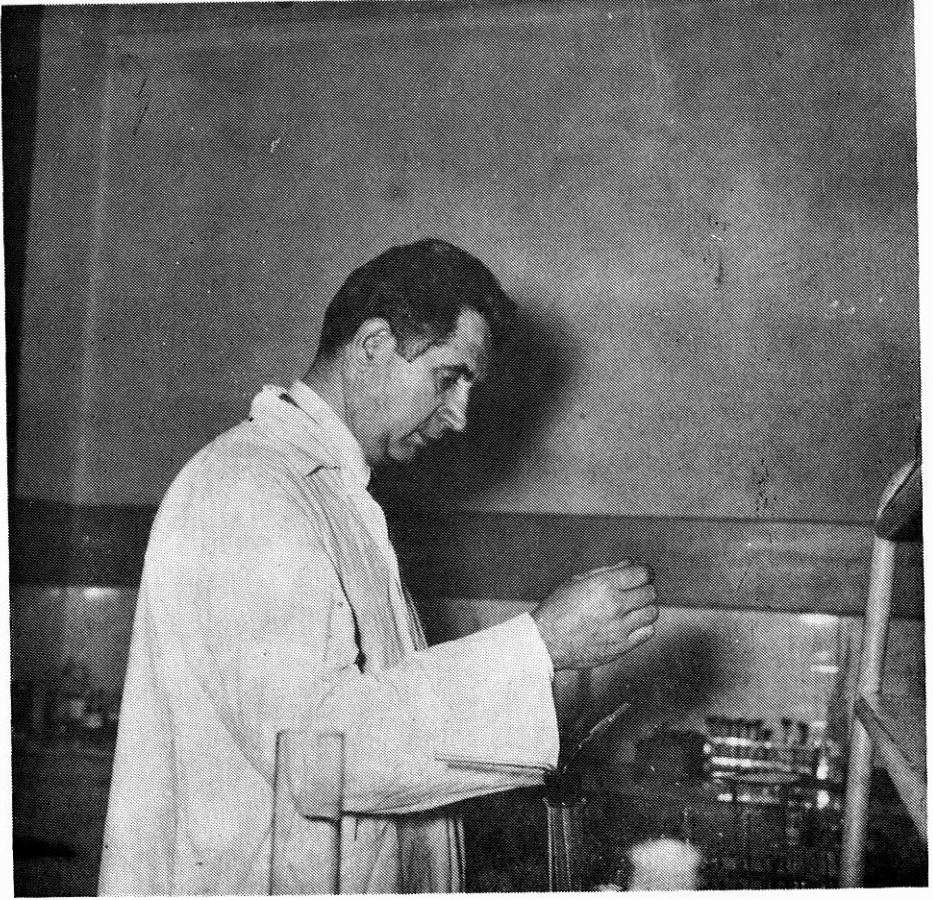
Nusret H. Fişek

Doğum yeri: İstanbul

Doğum tarihi: 21 Kasım 1914

Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in Dr. Mehmet Cemil Uğurlu'ya verdiği

17 Şubat 1979 tarihli özel yazısı

Temel tıp bilimlerinin iki dalında (Mikrobiyoloji ve Biyokimya) uzman Dr. Nusret H. Fişek bir laboratuvar çalışmasında (Şubat 1961)

Universitas Harvardiana Cantabrigiae

in Republica Massachusettsum sita omnibus ad quae hae
litterae pervenerint salutem plurimam dicit.

Quoniam

Nusret Hasan Fişek

vir optimae

spei qui per tempus visitationem cum omnia praestitit quae more institutioque

nostro Scientiarum Medicarum Audicis imperantur tum singulari

diligentia Bacteriologiae studio specimine eruditionis oblate

se dedit idoneus est ab Ordine Academico indicatus qui honores academicos

adipiscatur Praeses et Socii Collegii Harvardiani consentientibus honorandis

ac reverendis Inspectoribus ad gradum Philosophiae Doctoris eum ad-

miserent eique dederunt et concesserunt omnia insignia et iura quae ad hunc

gradum pertinent. In cuius rei testimonium Praeses et Decanus auctoritate

rite commissa die VII Junii anno Salutis Humanae MDCCLXXXIII

Collegique Harvardiani CCXLII litteris hisce Universitatis sigillo munitis

nomina subscripserunt

Notian Marsh Bussey Praeses

Francis Elliot Fogels Decanus

Prof. Dr. Nusret Hasan Fişek'e verilmiş bir Onursal Doktora belgesi

CYRILLUM ASTLEY CLARKE.

*Medicine Doctorem et Praesidentem Collegii Regalis Medicorum
Londinensis, una cum consensu Sociorum ejusdem Collegii,
auctoritate nobis a domino Rege et Parlamento concessi, approbasse
et in Societatem nostram cooptasse doctum et probum virum*

NUSRET HASAN FIŞEK

IN FLORENTISSIMA ACADEMIA BYZANTII MEDICINAE DOCTOREM

*largitosque praeterea usum et fructum omnium commoditatum,
libertatum ac privilegiorum, quae Collegio nostro auctoritate
praedicta et jam concessa sunt et in futurum concedenda.*

*In cuius rei fidem et testimonium Sigillum nostrum commune
praesentibus apponi fecimus. Datum Londini in Collegio nostro*

SEXTO ET VICESIMO

die mensis

APRILIS

Annoque

Domini Millesimo noningentesimo

SEPTUAGESIMO TERTIO

BİR TOPLUMSAL HEKİMLİK ÖNDERİ
PROF. DR. NUSRET H. FİŞEK
(1914 — 1990)

Mehmet Cemil Uğurlu*

Bugünün çağdaşlık kriteri, insan hakları ilkesini benimsemek ve toplumun anlayışında ve uygulamalarında insan haklarına saygılı olmaktır (1987).

Nusret H. FİŞEK

Halk Sağlığı alanında ünü ulusal sınırlarımızı aşmış bilim adamı ve düşünür Prof. Dr. Nusret H. Fişek, 3 Kasım 1990 tarihinde, doğal bir olayla hayattan ayrıldı. Onun seçkin kişiliği, yarım yüzyılı aşkın hekimlik yaşamı süresince, ülkemizin sağlık sorunlarına bilinçle ve dikkatle eğilmiş çağdaş bir bilim adamını ve insan haklarının savunucusu aydını simgeleri.

Hayatı

Nusret Hasan Fişek, özyaşamının Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyokimya Enstitüsü'nde uzman olarak çalıştığı dönemine kadar ki bölümünü, şöyle özetlemiştir :

«21.11.1914 Yılında İstanbul'da doğdum. 1932 Yılında Kabataş Lisesi Fen kolundan, 1938 Yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldum. 1941 Yılında Bakteriyoloji mütehassısı, 1956 Yılında Biyokimya mütehassısı oldum. 1947 - 1950 Yıllarında Amerika'da Harvard Üniversitesinde tahsil ettim ve 1954 Yılında Harvard Üniversitesinden Bakteriyoloji ve İmmünoloji konusunda felsefe doktoru titrimini aldım. Bu doktoradaki minor sujelerim Biyokimya ve Biyoistatistiktir. 1955 Yılında Mikrobiyoloji dalından Üniversite Doçenti ünvanını aldım. İngilizce ve Fransızca bilirim. İmmünomikrobiyolojik standardizasyonunda Dünya Sağlık Teşkilatı eskperlerindenim; bu ko-

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi Dr.

nuda birçok milletlerarası kongreye iştirak ettim. Raportör ve celse başkanı seçildim.

Beş yıldan beri Ankara Ü. Tıp Fakültesi Biyokimya Enstitüsü'nde uzman olarak çalışmaktayım.» (12)

Yukarıdaki özyaşam öyküsünden, bir Türk hekiminin tıp uzmanlığını, Batı'nın ileri bir tıp kurumunda pekiştirerek, uluslararası ortama başarıyla tanıtmış olduğunu öğrenmekteyiz.

Onun kişiliğini tanımak ve Türk tıbbına katkılarını kavramak bakımından, yaşamını ve özellikle mesleki yaşamını daha ayrıntılı olarak izlemekte yarar vardır.

Babası Hayrullah Fişek (1886 - 1975), Kalkandelen'de (şimdi Yugoslavya sınırları içindedir) doğmuş, Türk Ordusu'nda Tümgeneral rütbesini kazanmış, «Kurtuluş Savaşı»nda Batı Cephesi'nde büyük yararlık göstermiş ve Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı Kara Müsteşarlığı'ndan emekliye ayrılmıştır (12).

Annesi Mukaddes Fişek (1891 - 1958), Filorina'da (şimdi Yunanistan sınırları içindedir) doğmuştur (12). Ailece İstanbul'a yerleşmişlerdir.

Nusret H. Fişek evli idi. Bir kardeşi ve iki çocuğu vardır (**).

Mesleki Yaşamı

Dr. Nusret H. Fişek'in ilk resmi görevi Adana Sıtma Enstitüsü Kurs Tabipliğidir (5.9.1938 — 12.10.1938). Bu görevden askerliğini yapmak üzere ayrılan Fişek, yedek subay tabip teğmen rütbesiyle 15.12.1939 tarihinde terhis olduktan sonra, Sağlık Bakanlığı Merkez Hıfzısıhha Enstitüsü'nde (***) Bakterioloji Şubesi asistanlığına 12.1.1940 tarihinde atandı ve 1941 yılında bakterioloji uzmanı oldu (12).

(**) Kardeşi Prof. Dr. Hicri Fişek (D. 1918), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Özel Hukuku Bilim Dalı Öğretim Üyeliği'nden kendi isteğiyle 1983 yılında emekli olmuştur.

Nusret Fişek'in büyük oğlu Prof. Dr. Kurthan Fişek (D. 1942), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bilim Dalı Öğretim Üyeliği'nden ayrılmıştır.

Küçük oğlu Doç. Dr. A. Gürhan Fişek (D. 1951) Tıp Doktorudur; Halk Sağlığı Doçentidir. İş Sağlığı ve Sosyal Politika Doktorudur.

(***) «Merkez Hıfzısıhha Enstitüsü», Dr. Refik Saydam (1881 - 1942)'ın Sağlık Bakanı olduğu dönemde kurulmuş ve onun ölümünden sonra, 1942 yılında «Refik Saydam Merkez Hıfzısıhha Müessesesi», 1951 yılında «Refik Saydam Merkez Hıfzısıhha Enstitüsü», 1984 yılında «Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi» adını almıştır (21).

Uzman Dr. Fişek üst öğrenim için Amerika Birleşik Devletleri'ne gidinceye değin Refik Saydam Merkez Hıfzısıhha Müessesesi'nde çalıştı. Sağlık Bakanlığınca dört yıl izinli olarak Amerika Birleşik Devletlerine giden Nusret Fişek, 1947 - 50 yıllarında Harvard Üniversitesi'nde doktorasını yaparak, 10.11.1950 tarihinde Türkiye'ye döndü. Refik Saydam Merkez Hıfzısıhha Enstitüsü'nün Serum ve Aşı Şubesi'nde görevlendirilen (1.12.1950) uzman Dr. Nusret Fişek, daha sonra, Bakterioloji Tahlil ve Kontrol Şubesi Müdür Muavini olarak görev yaptı (30.9.1952 - 14.2.1958) (12).

Uzman Dr. Fişek, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın 26.11.1952 tarihli ve 197 - 10995 sayılı muvaffakatı, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'nün 28.11.1952 tarihli ve 2018 sayılı onayı ile Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyokimya Enstitüsü asistanlığına ek görevli olarak atandı. Adı geçen enstitüde uzmanlık (****) sınavını 19.11.1956 tarihinde başardı. Böylece temel tıp bilimleri alanında iki uzmanlığa sahip oldu. Meslek yaşamının yaklaşık on sekiz yıllık süresini laboratuvar da geçiren Fişek, Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization : WHO) tarafından Biyoloji Standardizasyon bilirkişisi (eksperi) olarak 1955 yılında görevlendirilmiştir (16).

Fişek, 10.2.1958 tarihinde Ankara'daki Hıfzısıhha Okulu'na Müdür olarak atandı. 7.6.1958 Tarihinde Diyarbakır Hıfzısıhha Müessesesi Bakterioloji Şubesi Şef Bakteriologu olup, 3017 sayılı kanununun 78. maddesine göre, Ankara'daki Hıfzısıhha Okulu'nun Müdürü olarak istihdam edildi. Adı geçen Okul Müdürlüğünü, 15.7.1960 tarihinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarı olarak atanmasına değin kesintisiz sürdürdü (12). Müsteşarlıktan, Ankara'daki Hıfzısıhha Okulu'na Müdür olarak tayin edilmek suretiyle, uzaklaştırılan Nusret Fişek, Danıştay yargısıyla Müsteşarlık görevine döndü (6). Fakat bir süre sonra, adı geçen okula yine Müdür olarak atanması yapıp, Müsteşarlık görevinden uzaklaştırılan Fişek, bu kez Sağlık Bakanlığı bünyesi içinde çalışması koşullarının olumsuzluğuna kani olarak, üniversitede akademik yaşama dönmeye karar verdi ve kendisine yapılan daveti kabul etmesi üzerine, Ankara Üniversitesi Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi (*****) Halk Sağlığı Profesörlüğüne atanması (31.5.1966) gerçekleşti (6).

(****) 1956 Yılındaki uzmanlık belgesinin adı «Hayati, Tıbbi ve Gıdai Kimya Şubesinde Birinci Sınıf Uzmanlık Belgesi» dir (12).

(*****) Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak kuruldu. Sonradan 7 Temmuz 1967 tarihinde kurulan Hacettepe Üniversitesi'ne bağlandı.

Onun Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığı dönemi, 27 Mayıs 1960 devriminin koşullarını, ülkemizin sağlık alanındaki birikimini ve gereksinimini, ulusun özlemlerini çok iyi kavramış, yurtsever ve çağdaş bir tıp adamının bilgili ve bilinçli etkinliğini belirgin biçimde yansıtır.

Nusret Fişek bu hizmet döneminde, Halk Sağlığı (The Public Health, Community Health, Community Medicine), Aile Planlaması (Family Planning), «Nüfus Planlanması (The Population Planning)» gibi birtakım sağlık kavramlarını tıp öğrenimimize yerleştirmekle kalmamış, bunları uygulamaya kavuşturmuş, kamuoyumuza benimsetmiş ve devlet yönetimimizin siyasasına kazandırmıştır. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Ergül Tunçbilek (D. 1941), Fişek'in ülkemizde nüfus incelemeleri alanındaki büyük etkinliğini şöyle belirtiyor :

«Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsünün kurucularından olan ve 1966 - 1972 yılları arasında Müdürlüğünü yapan Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in, Enstitünün kısa sürede kuruluşunu tamamlaması, yurt içinde ve dışında bugünkü yerine ulaşmasında büyük emekleri geçmiştir.

Doğru kararlar alabilmek için güvenilir bilgi toplamanın gerekliliğini iyi bilen bir kişi olan Prof. Fişek, ilk olarak, 1963 yılında yapılmaya başlanan ülke çapındaki nüfus araştırmalarının yönlendiricisi ve uygulayıcısı olarak, konunun önemini ülkemizde kavranmasında en büyük rolü olan kişilerden biridir. Kendisinin Enstitüden ayrılışından sonra da devam eden bu araştırmalar Enstitünün temel ilgi konularından biri olduğu gibi, ülkemizde bu konudaki en önemli bilgi kaynaklarından biri olmaya devam etmektedir.

Prof. Dr. Nusret Fişek, demografi eğitiminin sağlıklı ve kaliteli olması için yurt dışından konusunda uzman olan kişilerin Enstitüye getirilmesi için gayret göstermiştir. Eğitim ve araştırmalarda kalitenin yükseltilmesini sağlayan bu tutumun yanında Prof. Fişek, Enstitü öğrencilerinden pek çoğuna da yurt dışında eğitim yapma olanağı yaratmıştır.

Enstitüdeki «Dekümantasyon Merkezi»nin kurulması Prof. Fişek'in gayret ve destekleri ile sağlanmış olup, bu merkez halen ülkemizde konusunda tek ve en büyük bilgi kaynağı olma durumunu korumaktadır.» (19).

Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in akademik yaşamını aşağıda özetledikten sonra, onun öteki etkinliklerine ve kişiliğine değineceğiz.

Akademik Yaşamı

Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in akademik yaşamı aşağıdaki aşamalardan geçmiştir.

1955 Yılında mikrobiyoloji dalında Üniversite Doçenti ünvanını kazandı.

12.12.1957 tarihinde, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyokimya Enstitüsü öğretim görevlisi kadrosuna, aynı fakültenin uzman kadrosundan naklen atanmış ve bu görevi 7.6.1963 tarihinde istifa edinceye değin sürmüştür (12).

Onun akademik yaşamında, üniversitede kadro yetersizliği sorunu da yer tutar.

30.3.1963 tarihinde Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji Kürsüsü İmmünoloji ve Seroloji dersi öğretim görevlisi olarak atanan Nusret Fişek, üç yılı aşkın sürdürdüğü bu ek görevinden 10.6.1966 tarihli aşağıdaki dilekçesiyle istifa etti (12) :

«Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde 1952 yılından beri uzman ve öğretim görevlisi olarak çalışmam ve üniversite doçenti ünvanını bu fakülteden almam benim için bir zevk ve iftihar kaynağıdır.

Ankara Üniversitesi Senatosunun 10 Mayıs 1966 günkü toplantısında Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesine Halk Sağlığı profesörü olarak tayinim kararlaştırılmıştır. Bu fakültede yeni bir bölüm organize etmek ve Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi çalışmalarına da yardım etmem gerektiğinden Tıp Fakültesindeki öğretim görevlilik vazifeme devama maddeten imkân kalmamıştır. Mikrobiyoloji öğretim görevliliği görevinden ayrılmanın kabulünü saygı ile rica ederim.»

Prof. Dr. Nusret Fişek, Hacettepe Tıp Ve Sağlık Bilimleri Fakültesindeki görevine 31.5.1966 tarihinde başladı ve bu akademik görevini 1.7.1983 tarihinde yasal yaş sınırlaması nedeniyle, emekli oluncaya değin sürdürdü (12). Emekli olduğunda yaklaşık kırk beş yıllık bir filli hizmet dönemini ardında bırakmıştı.

1967 - 1971 Yıllarında Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi Dekanlığı yapan Prof. Dr. Nusret Fişek'in son akademik görevi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanlığı idi (12).

O, Hacettepe Üniversitesindeki akademik hizmet döneminde, Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün kurucu müdürü olarak, 1966 - 1972 yılları arasında görev de yaptı (19).

Burada Nusret Fişek'in akademik yaşamına ilişkin önemli bir özelliği hemen belirtelim. O, 1954 yılında, ünlü Harvard Üniversitesi'nde (Harvard Graduate School of Arts and Sciences) bakteriyoloji ve immunoloji konusunda Felsefe Doktoru (Ph. D.) ünvanını kazanmakla, bu ünvana sahip ilk Türk hekimi oldu (6). Halen çok az sayıda hekimimiz bu ünvana sahip bulunmaktadır.

Toplumsal Etkinlikleri

Prof. Dr. Nusret Fişek toplumsal yaşamında, onurlu birçok etkinliklerde bulunmuştur. 1984 - 1990 yılları arasında Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi Başkanı olarak görev yapan Fişek, «Ben pek çok üst görevlerde bulundum. Ancak, yaptıklarım içinde en onurlusu Türk Tabipleri Birliği Başkanı olmak görevidir» demiştir (2).

Onun önemli toplumsal etkinlikleri arasında şunları sayabiliriz :

- Türkiye Aile Sağlığı Ve Planlaması Vakfı Onur Üyeliği
- Atatürkçü Düşünce Derneği Kurucu Üyeliği
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı Kurucu Üyeliği
- İnsan Hakları Derneği Kurucu Üyeliği
- Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti Üyeliği
- Ankara Mikrobiyoloji Derneği Üyeliği

Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırma Vakfı (TÜSES) Kurucu Üyeliği

Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Hekimler Derneği (NÜZHED) Kurucu ve Onur Kurulu Üyeliği

Ankara Jinekoloji Cemiyeti Şeref Üyeliği

Prof. Dr. Nusret Fişek, yurt dışındaki ünlü birçok kurumun saygın bir üyesiydi. Bu kurumlar şunlardır :

Honorary Member of The Amerikan Medical Association
(13.6.1947).

Member of The National Geographic Society (1.1.1948).

Active Member of The New York Academy of Sciences
(26.5.1960).

Fellow of The Royal College of Physician (FRCP) (1974)

Member of The Harvard Chapter of The Society of The Sigma Xi

Honorary Fellow of The Incorporated Liverpool School of Tropical Medicine

Honorary Fellow of The American Public Health Association

Honorary Fellow of The Faculty of Community Medicine of The Royal Colloge of Physician

Prof. Dr. Nusret Fişek, değişik tarihlerde aşağıdaki etkinliklerde de bulunmuştur :

— Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization : WHO) Yürütme Komitesi üyeliği (1964 - 1967).

— Dünya Bankası Danışmanlığı

— Dünya Sağlık Örgütü Danışmanlığı

— Avrupa Biyolojik Standardizasyon Birliği Eksper Komitesi Üyeliği

— International Editorial Advisory Committee of The Population Information Program of The George Washington University Medical Center (Department of Medical And Public Affairs) (December 1977).

— Family Planning in Columbia (IBRD, 1969).

— The Evaluation of Education And Training Programme of WHO for WHO/UNICEF Joint Committee (1970).

— Health Aspects of Labour Migration In Europe (WHO/EURO 1971).

— The Future Organisation of Medical Practice in Europe (Council of Europe, 1972).

— The Population Programme of The Government of Tunisia (IBRD, 1973)

— Research Projects On Auxilliaires And Field And Community Worhers in Family Planning (IBRD, 1974).

— The Training And Use of Supervisors in Pakistan (WHO/HRP, 1976).

— The Evaluation of World Fertility Survey (UNFPA/USAID, 1980).

Ödülleri

Prof. Dr. Nusret Fişek'e çeşitli etkinlikleri nedeniyle aşağıdaki ödüller verilmiştir :

— Michigan Üniversitesi 150'nci Yıl Ödülü (Demografi ve nüfus planlaması alanındaki çalışmalarından dolayı 1967 yılında verilmiştir).

- Hacettepe Üniversitesi Akademik Hizmet Ödülü
- Türk Tabipleri Birliği Hizmet ve Onur Belgesi (40 Yıllık hizmetlerinden ötürü).
- Türkiye Ulusal Verem Savaşı Derneği Şeref Rozeti.
- Türk Tabipleri Birliği, Nusret Fişek'in ölümünden sonra, onun adına üç ödül (Halk Sağlığı, Hizmet, Pratisyen Hekimler Araştırma) düzenlemektedir.

Yayınları

Prof. Dr. Nusret Fişek, Halk Sağlığı alanında temel bir başvuru yayını niteliğini taşıyan «Halk Sağlığına Giriş» isimli kitabından (7) başka, Türkçe ve İngilizce olmak üzere, toplam yüzseksen kadar yayın yapmıştır. Bunlar bilimsel kongre bildirimleri kitaplarında, çeşitli dergilerde, derleme yayınlarında yer almıştır. Bazı yayınları Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Arapçaya çevrilmiştir.

Prof. Dr. Nusret Fişek'in Türkçe yazılarının yirmi dördü, ölümünden sonra Türk Tabipleri Birliği tarafından, «Nusret Fişek Ve Hekimlik» isimli bir kitapta toplanıp yayınlanmıştır (11).

Prof. Dr. N. Fişek'in bütün yayınlarının listesini, bu yazımın sınırlı olması nedeniyle, burada veremediğimi belirtmeliyim.

Üstün Bir Kişilik

Prof. Dr. Nusret Fişek, biyokimya ve mikrobiyoloji dallarında yetkin bir uzman olmakla birlikte, onun adı, «Toplum Hekimliği», «Halk Sağlığı», «Sosyal Tıp», «Nüfus İncelenmesi», «Tıbbi Etik» gibi çağdaş tıbbın birtakım kavramlarını hemen çağrıştırmaktadır. Hiç kuşkusuz bu durum, onun yarım yüzyıllık bilinçli ve özverili saygın emeğinin doğal bir sonucudur. O, belirli bir tıp alanının bilim adamı olmakla yetinmemiş, ülkemizin ve dünyanın sağlık sorunlarını modern bilimin ve aklın ışığında incelemiş, yorumlamış ve çözümler önermiştir. Hekimlik, sağlık, etik sorunlarına örnek bir duyarlılıkla eğilen Prof. Dr. Fişek'in düşünce ve davranışı, uygarlığın çağdaş normlarını yansıtmaktadır.

Onun seçkin niteliklerinden biri, değer yargılarını, yaşamının zengin deneyimlerinin kazanımlarıyla kristalize etmiş gerçek bir Atatürkçü aydın olmasıdır. Nitekim, «Halk Sağlığına Giriş» isimli kitabına (7), Atatürk'ün «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir. İlim ve fennin gösterdiği yol dışında hareket cehalettir, dalâlettir, hiyanettir», özdeyişiyle başlar.

Onun kişiliğinin oluşmasında babasının etkisi büyüktür. Bu konuda, ünlü gazeteci ve araştırmacı yazar Uğur Mumcu (D. 1942) şöyle diyor :

«Prof. Fişek, Kurtuluş Savaşı komutanlarından Tümgeneral Hayrullah Fişek'in oğludur. «Kuvayı Milliyecilik» Nusret Fişek'in yurtseverlik bilincinin de dokusunu oluşturmuş, Kurtuluş Savaşı'nda Batı cephesinde Yunan orduları ile savaşıyan Kâzım Özalp komutasındaki 14'üncü Kolordunun «Erkanı Harp Reisi Albay Hayrullah Bey»in oğlu Fişek de günümüzde bir «kalpaksız Kuvayı Milliyeci» olarak, aydınlanma, çağdaşlaşma savaşında «hekim ordularının başkomutanlığını» yapmıştır (10).

Atatürkçü Düşünce Derneği'nin kurucu üyesi Prof. Dr. Nusret Fişek, vatana minnetini ve bağlılığını, «Türkiye beni yetiştiren ülke» nitelendirmesiyle özetlemiştir (16).

Prof. Dr. Nusret Fişek halkımıza bir mesaj verdi mi? Mesajını yanıtlayan yapıt ortaya koydu mu? diye kendi kendimize sordüğümüzde, bu sorulara kesinlikle olumlu yanıtlar veririz. O, «çağdaş sağlık anlayışını» şöyle açıklıyor :

«Bugün sağlık dediğimiz zaman, eskiden olduğu gibi, sadece hasta olmayışı değil, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik halinde oluşu anlıyoruz. Bunun yanında sağlıklı yaşamı da -hiçbir ayırım yapmadan- herkesin temel hakkı olarak sayıyoruz. (...) Sağlık kişinin satın alacağı bir hizmet değil, devletin halka sağlamakla yükümlü olduğu bir haktır. Bu anlayış değişik bir felsefenin ürünüdür. Bu felsefeyi ben Toplum Hekimliği Felsefesi (*) diye adlandırıyorum. (...) Toplum hekimliği felsefesinin üç önemli özelliği üzerinde önemle durmak gerekir :

(*) Prof. Dr. Nusret Fişek, burada «felsefe» sözcüğünü teknik bir terim olarak değil, bir bakış, bir düşünüş, bir görüş anlamında genel kültür terimi olarak kullanmıştır. Günümüzde felsefi etkinlik, bilgi felsefesi (epistemoloji), varlık felsefesi (ontoloji), değerler felsefesi (etik ve estetik), yöntembilim (metodoloji) gibi ana konuları kapsayan, tutarlı ve sistemli önermeler halinde birleştirici, bütüncü, açıklayıcı bir bilgi denemesi olarak ortaya çıkmaktadır.

1. Bir toplumda en önemli hastalık en çok görülen, en çok öldüren ve en çok sakat bırakan hastalıktır.

2. Hastalıkların oluşunu ve sonuçlanmasını biyolojik ve fizik etkenler yanında sosyal etmenler de etkiler.

3. Hekimliğin amacı tüm kişilerin sağlık düzeyini yükseltme, iş verimini arttırma, hastalıklardan koruma, hastalananları tedavi etme veya hastalığın gidişini yavaşlatarak hayatı uzatma, hastalık veya kaza sonucu sakat kalanları işe alıştırmak için bilgi üretme ve onu bilgileri uygulamadır.

Herkese sağlıklı yaşamın sağlanabilmesi için sağlığı çok etmenli (multifactorial) bir sistem olarak görmek, kişileri çevreleri ile bir bütün olarak ele almak ve sağlığın korunmasına öncelik vermek gerekir.

Sağlığı etkileyen etmenler arasında önemli olan, kişilerin beslenmesi, eğitim düzeyleri, biyolojik, fizik ve sosyal çevreleri, konut, çalışma ve dinlenme koşulları ile sağlık hizmetlerinden yararlanabilmedir (11 : Çağdaş Sağlık Anlayışı).

Nusret Fişek'in yukarıdaki satırlarında özetlediği temel öğretisini, Dr. Erdal Atabek (D. 1930) şöyle yorumluyor :

«Nusret Fişek Öğretisi'nde toplumsal sorumluluk, bilim insanı ah-lâkı ve toplumsal işbirliği vardır.

Prof. Dr. Nusret Fişek, ülkemizde «toplum sağlığının babası» olmuştur. Ondan önce de toplum sağlığına dikkat çekenler vardı, ondan sonra da olacaktır, ama «Nusret Fişek Öğretisi», belki de uzun yıllar incelenecek, araştırılacak çok yönlü bir teori-pratik bileşimi olarak toplumu etkiliyecektir» (1).

Prof. Dr. N. Fişek, mesajını hayata aktarma olanağını, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarlığına atanmasıyla (15.7.1960 tarihinde atandı) buldu ve kristalize olmuş düşüncelerini, kısa sürede, «Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun»'a (5 Ocak 1961 tarihli ve 224 sayılı yasa) yetkin biçimde yerleştirdi. Bu yasayla «sağlık sahasında yeni tıp felsefesinin memleketimizde benimsenmesini sağlayacak şartların hazırlandığını», «bir Türk olarak, bir hekim olarak iftihar ve sevinçle söyleyen» Prof. Dr. Fişek, bir yayınında şöyle diyordu (11) :

«Bu kanunun koyduğu birçok temel prensipler arasında en mühim olanı, hekimin hükümet hizmetinde adil bir ücretle istihdam edil-

mesi ve bu suretle serbest kazanç temini için gayret sarfetmekten ve memleket için lüzumlu olan enerjisini ve zamanını ziyan etmesinin önlenmesidir» (11 : Türkiye'de Hekimliğin Müstakbel İnkişafı).

Prof. Dr. R. Kâzım Türker (D. 1928), söz konusu yasayı şöyle yorumluyor :

«Kuşkusuz onun (Prof. Dr. Nusret Fişek'in) en büyük eseri, 1960' dan sonra Sağlık Bakanlığı Müsteşarı olduğu yıllarda mimarı olduğu «Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi» başlığı ile bildiğimiz 224 no.lu yasadır. Gelmiş geçmiş hiçbir politik otorite bu yasa için gerçek bir alternatif gösterememiştir. Bu nedenle 224 no.lu yasa memleketimizde yürürlüktedir. Ne var ki bu yasa geçmiş dönemlerde gereği gibi uygulanmamış ve hatta uygulanmaması için bir hayli gayret sarfedilmiştir. Halbuki bu yasanın ana espirisi kısaca özetlenirse, insanımızın bedensel ve ruhsal sağlığını korumaya yönelik hizmetler, ülke düzeyinde nüfus planlaması, bölgesel ayrıcalıkları kaldırmaya yönelik yataklı kurum hizmetleri, yeterli ve dengeli beslenme ve rasyonel tüketime yönelik ilaç politikasıdır. Bu yasa sağlık hizmetlerinde en büyük oranı kapsayan birinci basamak hizmetlerini disiplin altına almış ve pratisyen hekimliğin ne denli önemli bir dal olduğunu, mutlak şekilde kurumlaştırılmasını öngörüyordu. Eğer bu yasa hiç ödün vermeden ve yozlaştırılmadan uygulanabilseydi, her halde günümüzde hastane kapılarında vatandaşlarımızın çile çekmeleri diye bir konu olmazdı. Nusret Fişek, ülkemizin sosyo-ekonomik koşullarını dikkate alarak, şaşmaz matematik kuralları uygulayıp yürürlüğe koyduğu 224 no.lu yasa ile ülkemize büyük bir hizmet vermiştir» (20).

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hilmi Erginöz bu konuda şunları yazıyor :

«5 Ocak 1961'de Milli Birlik Komitesi tarafından kabul edilen 224 sayılı «Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun», Türkiye'de sağlık hizmetlerinin toplum hekimliği görüşüne uygun olarak yeniden örgütlenmesini öngörmektedir. Bu örgütlenmenin özellikleri şunlardır :

Sağlık örgütlerinde temel ünite, ilk basamak sağlık hizmeti veren sağlık ocaklarıdır. Sağlık ocaklarının bölge nüfusu 5.000 - 10.000 kişi olacaktır. Bir ocakta bir hekim, bir sağlık memuru, bir hemşire, 2 - 4 köy ebesi ve bir tıbbi sekreter hizmet görecektir. Ocak hekimi, hastaları tedavi ve adli hekimlik hizmetini yürütmek, yardımcıları ile beraber kendi bölgesinde yaşayan halkın evde ve ayakta tedavisini

takip etmek, onları hastalıklardan korumak ve sosyo-ekonomik düzeylerini yükseltmek için isteklendirmekle görevlidir. Sağlık Ocaklarının hasta tedavi hizmetleri Devlet Hastaneleri tarafından desteklenir ve tamamlanır. Sağlık örgütleri il içinde bir bütündür. Sağlık Müdürü sağlık örgütünün amiridir.

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun, ilk defa 1963 yılında Muş ilinde uygulanmaya başlanmıştır. Uygulama, her yıl birkaç ile yayılarak 1983 yılında tüm ülkede uygulanmaktadır.

Sosyalleştirme uygulamasında bazı nedenlerden dolayı başarıya ulaşılamamıştır. Başarısızlığın nedenleri arasında : Bazı sağlık bakanları ve bunlara bağımlı yüksek kademe yöneticileri kanunun uygulanması gereğine inanmamışlar ve personelin güvenini sarsmışlardır. Hastane ve sağlık ocaklarına yeteri kadar sayıda hekim atanmamıştır. Hekim ve diğer sağlık personeli, fakülte ve okullarda hizmetin gerektirdiği şekilde yetiştirilmemiştir. Sağlık Ocağı ile hastaneler arası işbirliği kurulamamıştır. İl düzeyinde sağlık yönetimi yetersiz kalmıştır. Hizmet için verilmesi gereken ödenekler, hiçbir zaman yeter düzeyde verilememiştir. Araç, gereç, ilaç sıkıntısı daima büyük sorun olmuştur. 1982 Yılında çıkarılan Devlet Hizmet Yükümlülüğü Hakkındaki Kanun, hekim açığını büyük ölçüde kapamıştır» (4).

Doç. Dr. Ahmet Saltık, 224 sayılı yasa hakkında şunları yazıyor (17) :

«Nusret Hoca, 27 Mayıs Devrimi ile birlikte Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığı'na getirilince, en büyük yapıtı olan, 224 sayılı «Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasası'nı yaşama geçirdi. Bu yasa, sağlık hizmetlerini bir devlet görevi olarak temel kamu hizmetleri arasına alıyor; herkese eşit olarak götürmeyi hedefliyordu. Ülkenin geri kalmış yöre ve gruplarına öncelik tanıyor; koruyucu sağlık hizmetlerini ön plana çıkararak birinci basamak sağlık hizmetlerini örgütlüyordu. Yasa, örgütlenme, finansman ve personel politikaları bakımından kendi içinde tam bir bütünlük ve uyum gösteriyordu. Sağlık planları, ülkenin sosyo-ekonomik kalkınma planlarının bir parçası idi. Hiçbir biçimde şabloncu değildi. Sağlık yönetimi biliminin evrensel ilkelerinden kalkılarak, özgün koşullarımız doğrultusunda uygulamalar, yorumlar üretilmişti. Pilot denemeler çok olumlu sonuçlar veriyordu. Ne var ki Hoca Müsteşarlıktan ayrıldıktan sonra işbaşına gelen iktidarların siyasal yeğlemeleri çok farklı idi. 1961 Anayasası'nın 49. maddesine karşın sağlık hizmetlerinin toplum yararına geliştirilmesi tav-

sadı, giderek tümünden yadsındı ve günümüzde 200 yıl öncesinin köhnemiş iktisadi öğretiler (!) doğrultusunda piyasa ekonomisinin sözde liberal acımasız ve çağdışı kurallarına terkedildi. 224, Uygulanmamakla birlikte, bugüne değin hiç kimse bilimsel bir seçenek de üretemedi. (...) Ülkemizde sosyal tıbbın yerleşmesi için Hoca'nın çıkardığı bu yasadaki hemen tüm ilkeler, 17 yıl sonra Dünya Sağlık Örgütü önderliğinde toplanan, -Türkiye dahil- 134 ülkenin katıldığı uluslararası Alma-Ata Konferansı'nda aynen benimsendi. Şimdilerde, çoğu 3. Dünya Ülkeleri, O'nun eşsiz beyninin ürünü olan planları izleyerek sağlık sorunlarına çözüm arıyorlar.

Nusret Hoca, işte bu anlamda bir sosyal tıp örgütlenmesini özlüyordu. Yarım yüzyıllık meslek yaşamının tamamını bu uğurda savaşım ile sürdürdü. Binlerce hekim yetiştirdi.» (17).

Halk Sağlığı doçenti, İş Sağlığı ve Sosyal Politika uzmanı Dr. A. Gürhan Fişek (d. 1951), 224 sayılı sosyalleştirme yasasının toplumumuza kazanımlarını incelediği bir yayınında şöyle diyor (5) :

«Bir ülkede demokrasinin işlerliğinin en önemli göstergelerinden biri, sağlık hizmetlerinin sunuluş biçimidir. Toplumun artan baskısı ve demokratikleşme özlemleri, hükümetleri, sağlık hizmetlerini topluma yaymak zorunda bırakmıştır. Bu hizmetlerin nifeliği ve niceliği ise, bu özlemlerin ve toplumun gücü ile doğru orantılıdır. (...) Toplumun demokrasi istemleri, nasıl 1960 sonrası, yeni ve ileri bir atılım ile 1961 Anayasası'nda somutlaşmışsa, sağlık alanındaki birikim ve özlemler de, yeni ve ileri bir sağlık yasası ile büyük bir atılım içine girmiştir. Bu yasa, Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi hakkındaki 224 sayılı yasadır. Anayasanın kabulünden 7 ay önce ve 27 Mayıs İhtilalinden 8 ay sonra çıkarılmıştır. Konunun ilginç yönü, Sosyalleştirme Yasası'nın 1961 Anayasası ile büyük ölçüde aynı yazgıyı paylaşmış olmasıdır.

Sosyalleştirme Yasası'nın en önemli özelliği, sağlığı bireyin hakkı, devletin ise ödevi olarak görmesidir. Bu özelliği ile sosyal devlet anlayışını yansıtmaktadır. (...) Sosyalleştirmeye karşı olan akımlar, ilk başarılarını 1965 yılında, sağlık çalışanları için uygulanan özel personel uygulamasına son verilmesi ile kazanmışlardır. (...) Sosyalleştirme, yasal düzeyde ve uygulamada, budana budana, etkinsizleşmiştir. (...) Bütün bu çabalara karşın, 1961 Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi hakkındaki yasanın yerine, yeni bir sağlık yasası konulamamıştır. Bunun nedeni, 30 yıl sonra bugün de, Sosyalleştirme Yasası'nın

temelini oluşturan saptama ve değerlendirmelerin sağlamlığı, getirilen çözüm ve örgütlenmelerin akılcılığı olduğu kadar, yasanın topluma malolmuş olmasıdır. (...) Sosyalleştirme yasasına temel olan yaklaşım, toplum hekimliği felsefesidir. (...) Hastalıklardan korumaya öncelik veren, ilk basamaktan başlayarak bir zincir halinde yükselen sağlık hizmeti modeli, 1978 Alma Ata Konferansı ile Dünya Sağlık Örgütü'nün benimsediği bir uygulama biçimi olmuştur. Ancak sosyalleştirme yasası, çok önemli bir konuya daha dokunmaktadır. O da, sağlık hizmetlerindeki bu köklü değişimin, toplum kalkınması ile bir arada yürütülmesi gerektiğidir. Bugün hükümet uygulamalarında sıklıkla rastladığımız, sorunları hekim göndererek çözüme hayalciliği (ya da aldatmacası) baştan reddedilmiştir. (...) Sosyalleştirme yasasının yürürlükte olduğu 30 yılda hükümetler, bu sürenin ancak altıda birine denk gelecek kadar bir zaman diliminde bu yasayı uygulamaya çalışmışlardır. Geri kalan 25 yılda hep yeni modeller aranmış ama bulunamamıştır. (...) 30 Yıllık deneyim, sağlıkta sosyalleştirmenin, ilkeler ve modeller açısından tutarlı ve gerçekçi olduğunu, toplumca benimsendiğini, ancak onu destekliyecek toplumsal baskı mekanizmalarının dönemin ve kültürümüzün özelliği dolayısıyla örgütlenemediğini ortaya koymuştur. Bunun kanıtı, hükümetlerin tüm çelmelerine karşın sağlıkta sosyalleştirmenin ayakta kalabilmiş olmasıdır. (...) Sağlıkçıların Başöğretmeni ve Sosyalleştirme Yasası'nın mimarı Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in ölümünün birinci yılında, anısı, öğretisi ve ülkesi önünde saygıyla eğiliyorum» (5).

Prof. Dr. Nusret H. Fişek, sosyalleştirme yasasının, değişik iktidarlarca uygulanmayışı karşısında uyarıcı girişimlerde bulunmuştur. Örneğin uygulamanın 28. yılında dönemin Sağlık Bakanı'na yazdığı mektupta şöyle diyordu : «(...) Size önerimiz, sağlık ocaklarının hepsine araç, şoför, yeter benzin, parasız dağıtılacak temel ilaçlar vererek ve ocak-hastane ilişkisini kurarak çağdaş bir örgütü çalıştırmamızdır» (5).

Prof. Dr. N. Fişek, söz konusu yasayı daima gerçekçi ve akılcı bir görüşle savunagelmıştır. Örneğin «Hekimlik sosyalleştirildiğine göre hastanın hekim seçme hürriyetini tahdit etmiyor muyuz?» sorusunu Nusret Fişek şöyle yanıtlıyordu : «Hayır, çünkü sosyalleştirme kanunu benim kuracağım ocak hekimine müracaatı hastayı mecbur etmiyor. Beğenmezse istediği yere ve hekime parasını verdikten sonra gidebilir. Kanunumuzun Rusya'dakinin farkı budur. Hasta orada mecbur edilir» (11 : Memleketimizde Hekimliğin Sosyal Cephesi).

Fişek, «Memleketin kalkınabilmesi için toplumun geniş bir şekilde işe iştiraki lazımdır. Devlet her köye okul, su veremez. Hekim toplum kalkınmasında kitleyi harekete sevkeden kuvvet olacaktır. Zaten kurulan teşkilatta bu düşünülüyor» (11 : Memleketimizde Hekimliğin Sosyal Cephesi) diyor.

Burada şu gerçeği de belirtelim ki, söz konusu yasa, sadece kamulaştırmada görev alan yani sosyalleştirmede görevli hekimlerin muayenehane açmalarına olanak tanımıyordu. Yoksa bütün muayenehaneleri yasaklayıcı bir nitelik taşımamaktaydı (15). Prof. Dr. Fişek, «isteyen serbest hekimlik yapar, isteyen devlette çalışır» diyor (15).

Prof. Dr. Nusret Fişek, 224 sayılı yasanın toplumumuza somut kazanımlarını şöyle özetliyor :

«1963 - 1965 Yıllarında uzman ve pratisyen hekimler özgürce karar vererek Doğu illerinde görev kabul etmişlerdir. O yıllarda Doğu'da hekimsiz sağlık ocağı ve uzmanları tam olmayan hastane kalmamıştı. Muş ilinde röportaj yapan bir gazetecinin yazısının başına koyduğu başlık, vatandaşın hizmeti nasıl değerlendirdiğini gösteriyordu : «Cökte Allah, yerde Sosyalizo» » (11 : Hekim Hükümet İlişkisi).

«Bu yasa Doğu'ya şimdiye kadar gördüğü en iyi sağlık hizmetlerini sağlıyor, doktor ayağında, hemşire ayağında, ilaç ayağında» (15).

Prof. Dr. Nusret Fişek, 224 sayılı yasanın başarısını temelde, «birinci basamak» olarak nitelendirdiği «Sağlık ocaklarının» çok yararlı biçimde örgütlenmiş olmasına bağlamaktadır. O şöyle diyor :

«Sağlık ocakları, yani birinci basamak. Sosyalleştirme Kanunu'nun en önemli kısmı, devrim niteliğindeki kararı, birinci basamağı kurmaktır. Türkiye'deki sağlık hizmetlerindeki geriliğin sebebi birinci basamaktır. Batı ülkelerindeki sağlık hizmetleri çok mükemmel diyoruz. Herkes hastanelere bakıyor. Batı sağlık hizmetlerinin çok mükemmel oluşunun nedeni hastanelerin iyi oluşu değil. Birinci basamak sağlık hizmetleri var ve hastaların yüzde 95'ini evde ve ayakta tedavi ediyorlar ve takip ediyorlar. Bizde bu yok. Sosyalleştirme Kanunu'ndaki örgütlenmede köyde ve kentte sağlık ocakları kurarak, halkın kolaylıkla kullanabileceği şekilde hizmet sunma esastır» (15).

Prof. Dr. Nusret Fişek, kristalize olmuş gerçekçi bu düşüncelerini, ölümünden yaklaşık iki ay önce gerçekleştirdiği son söyleşisinde ifade etmiştir (15).

Görülüyor ki, Prof. Dr. Nusret Fişek, meslektaşlarına ve halkına mesajını açık ve özlü biçimde ifade etmiş, onlar da bunu çok iyi anlayarak ilgili yasal uygulamaya yürekten saygı duymuşlardır. Bu görkemli olgu, aslında, Nusret Hoca'nın hekim ile halkı bütünleştirici görüşünün ve etkinliğinin bir sonucudur. O, hekimin ve halkın haklarını, makro düzeyde insan hakları kapsamında sağlam bir görev-hak dengesi kurarak sağlayabilmiş önder bir kişiliğe sahipti. Mimari olduğu «Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun», ülkemizde sağlık konusundanda çok yararlı bir deneme olmakla kalmamakta, geleceğe ışık tutan niteliğini koruyagelmektedir.

Prof. Dr. Yaman Örs (d. 1936), Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in tıp eğitim felsefesini de incelediği, «Tıp Ve Eğitimi : Beş Öğretim Üyesiyle» (1973) başlıklı, Tıp Tarihi ve Deontoloji uzmanlık tezinde şu önemli saptamayı yapıyordu (14) :

«Hacettepe Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Enstitüsü'nü yöneten Prof. Dr. Nusret Fişek, cerrahinin bugünkü ileri olanaklarının kullanıldığı bir alandaki etkinliklerle kendi alanındakiler arasında insan sağlığına katkıları yönünden bir karşılaştırma yaptı. Kabaca vardığı sonuçlara göre diyebiliriz ki, Hacettepe Tıp Fakültesi'nin örneğin kalp cerrahisi bölümünde bir hekim yılda yirmi hastayı ölümden kurtarabiliyor; kendi bölümüne bağlı Sincan Sağlık Ocağı'nda ise gene bir hekim uygun tasımlama ve siyasaıyla yılda otuz hastanın yaşayabilmesini sağlamaktadır. Oradaki (Sincan Sağlık Ocağı'ndaki) gibi bir çalışmanın sürdürülmesiyle köysel ölüm oranı yaklaşık yarısına ve ülkedeki kentsel oranın da altında düşmektedir» (14).

Prof. Dr. N. Fişek, ölümünden yaklaşık iki ay önce yaptığı son konuşmasında (16) aynı kesin kanısını şöyle vurgulamıştır :

«(...) Hekimlikte birinci basamak hizmetine önem vermek lazım. By Pass ameliyatı yapmış, kurtarmış. Burada (Nusret Fişek, Sağlık Ocağı'nı kastediyor) ne vermişsin, antibiyotik vermişsin pnömonili çocuğu kurtarmışsın ne farkı var yani kardeşim. İkisi de hekimlik, ikisi de aynı derecede onur verici. Ama bunu hekime de anlatmak mümkün değil» (16).

Prof. Dr. Yaman Örs, Prof. Dr. N. Fişek'i, «Türkiye'de hekimliğin toplumsallaştırılmasını başlatan» kişi olarak nitelendiriyor (14).

Türk Tabipler Birliği'nde Prof. Dr. N. Fişek ile birlikte çalışan Dr. Selim Ölçer (D. 1948), Prof. Dr. N. Fişek'in kişiliğini şöyle nitelendiriyor : «Hem hekim örgütlerinde ve hem de diğer örgütlerde örnek sayılan başarılı bir yöneticiydi. Bilgi birikimini örgüte kanalize etmiş, devlet örgütündeki yapıyı bilerek, halk sağlığına ilişkin örgüt politikasını netleştirmiş ve her alanda bunları savunmuştu. Devlette önemli görevlerde bulunan insanların sicil örgütlerde başarıları hep tartışagelmiştir. Oysa ki Hocam, sivil toplum kurumu yöneticisi olma niteliklerini, her yerde ispatladı. Hükümetlere karşı tavrını, devletle ilişkilerini, bu zemin üzerinde kurmuş, mesleği yüceltmek için, hukuku güçlendirmek için, yürekli ve dürüst, hoşgörülü ve sevecen, sağduyulu, demokrat, uygar, tartışmaya açık, duygulu ama duygularıyla işini karıştırmayan bir kişilik sergilemiştir. Topluma karşı demokratik görevlerini yerine getirmiş, insan hakları ihlallerine karşı çıkmış, yaşama hakkını savunarak, idamlara karşı çıkarak yargılanıp aklanmıştır» (13).

Uğur Mumcu, «Prof. Dr. Nusret Fişek, Türkiye'de «sosyal tıp» anlayışının bir simgesiydi» diyor (10).

Kendi kaleminden Nusret Fişek

Prof. Dr. Nusret Fişek, düşünce ve davranışlarıyla onurlu bir önder kişilik yapısını sergiler. O, gerçek bir hümanisttir. İnsan haklarının bilinçli ve yürekli bir savunucusu olan Fişek şöyle diyor :

«İnsancıl davranış kuralları evrenseldir ve değişmez. Hippocrates zamanında ne ise bugün de odur» (11 : Deontoloji'de Yeni Boyutlar).

«Hekimlikte üstünlük hayat kurtarmada gösterilen başarı ile, hayatı kurtarılan hasta sayısı ile ölçülür» (9).

«Hekim hastalarına karşı şefkat ve insan onuruna saygılı olarak hizmet sunacaktır. Bu değişmiş bir kural değil, eskiden beri kural bu. İnsan onuruna saygılı olmak çok önemli. Ve hastaya şefkat göstermek çok önemlidir» (11 : «Çağdaş Hekimlik»).

«Meslek uygulamalarında görülen deontolojiye uymayan davranışların bir çoğu insancıl değer yargıları ile kültürel değerlerin çatışmasından doğar» (11).

«Çağımız insan hakları çağıdır» (11 : İnsan Hakları ve Hekimlik - I).

«Bugünün çağdaşlık kriteri insan hakları ilkesini benimsemek ve toplumun anlayışında ve uygulamalarında insan haklarına saygılı olmaktır. Bugün çağdaş hekim dediğimiz zaman, hekimliği bu yönde düşünmemiz lazım. Eğer, İnsan Hakları Bildirisi'nde olduğu gibi herkesin sağlıklı yaşam hakkını kabul ediyorsa, böyle bir hekimlik çağdaş hekimliktir» (11 : Çağdaş Hekimlik).

«Bize emanet edilen insan hayatıdır. Bu emaneti korurken insanca yaşanmayan hayatı, fizik ve psikolojik zorluklar altında sürdürerek yaşanan hayatı, «Hayat» saymanın olanaksız olduğunu hatırla tutmamız gerekir» (11 : Kime, Ne İçin Hizmet Etmeliyiz?).

Prof. Dr. Nusret Fişek, yaptığı işe kişiliğini katan bir insandı.

Onun düşüncesi, davranışı, eylemi, yazısı, konuşması ortaya koyduğu yaptığı, düzen kavramı gelişmiş, gerçekçi ve akılcı bir kişiliği yansıtır. Güçlü bir mantık örgüsü, en kısa bir yazı ve konuşmasında bile belirgindir. Tümceleri çoğu kez özdeyiş biçimindedir. Örneğin aşağıdaki tümceleri, düşünceyi, okuyanın ya da dinliyenin zihnine unutulmaz biçimde işlemektedir.

«Tarih, halkın hakkını er ya da geç aldığını gösteriyor» (17).

«Amaç, bir azınlığa yüksek düzeyde hizmet götürme değil, herkese olanaklar ölçüsünde hizmet götürme olmalıdır» (11 : Hekimlikte Çağdaş Görüşler Açısından Sağlık Politikası).

«Toplumda hizmetin sunulmuş biçimi, sonucu etkileyen en önemli etkindir» (11 : Tıp Fakültesinde Öğretim Programlarının Geliştirilmesinde Çağdaş Görüşler).

«Hekimlik hizmeti satılan bir hizmet olmaktan çıkarılmalı, eğitim, güvenlik, adalet hizmetleri gibi bir devlet hizmeti olmalıdır» (11 : Hekimlikte Çağdaş Görüşler Açısından Sağlık Politikası).

«Her çeşit sağlık hizmeti, halkın hizmet yapana para ödemediği yararlandığı hizmet olmalıdır» (11 : Hekimlikte Çağdaş Görüşler Açısından Sağlık Politikası).

«Devlet, hekimleri dahil, tüm sağlık personelinin sürekli eğitimini sağlamaktan sorumlu olmalıdır» (11 : Hekimlikte Çağdaş Görüşler Açısından Sağlık Politikası).

«Çağdaş hekimlikte toplumsal sorumluluk, hasta bireylere karşı olduğumuz sorumluluk kadar önceliklidir» (11 : Çağdaş Hekimlik).

«Çağdaş görüş, sürekli eğitimin sağlanmasının hekimlerin özel bir sorunu değil bir kamu sorunu olduğudur» (11 : Hekimlikte Çağdaş Görüşler Açısından Sağlık Politikası).

«Koruyucu hekimlik hizmetlerine, özellikle halkın sağlık hizmetleri ile ilgili konularda eğitimine, öncelik verilmelidir» (11 : Hekimlikte Çağdaş Görüşler Açısından Sağlık Politikası).

«Ayakta, evde, hastahanedeki ve tıp merkezlerindeki hasta bakım hizmetleri birbirini destekliyecek ve tamamlayacak şekilde örgütlenmelidir» (11 : Hekimlikte Çağdaş Görüşler Açısından Sağlık Politikası).

«Modern anlamda sağlık hizmetleri birbiri içine girmiş üç halkadan, yani temel tıp bilimleri, halk sağlığı ve tedavi hekimliğinden, terekküp eder. Bu üç bölüme aynı ehemmiyeti veremiyen memleketlerde hekimliğin ileri bir seviyeye erişeceğinden bahsedilemez» (11 : Türkiye'de Hekimliğin Müstakbel İnkişafı).

«Eğitim uygulama ile yapılır» (11 : Çağdaş Sağlık Anlayışı).

«Hekimler, özellikle hekimlik işlerine yön verenler, bilim adamı olmanın ilk koşuluna - ön yargıdan kaçınma koşuluna - uymalıdır (11 : Kime, Ne İçin Hizmet Etmeliyiz?).

«Deney sonucu bilinmeyen bir eylemdir» (11 : Deontolojide Yeni Boyutlar).

«Çağdaş hekimlik bir ekip hizmetidir» (11 : Çağdaş Hekimlik).

«Geleneksel hekimlik, tek kişinin yaptığı hizmettir (solo - practice) (11 : Tıp Fakültesinde Öğretim Programlarının Geliştirilmesinde Çağdaş Görüşler).

«İyi bir hekim hastayı bütünü ile ve onun psikolojik durumunu da nazarı itibare alarak mütalaa eder. Onu bütün kudreti ile ele alır. Hasta tatmin olur» (11 : Memleketimizde Hekimliğin Sosyal Cephesi).

«İnsanlar duydukları ile değil, gördükleri ve yaptıkları ile yeni davranışlar kazanırlar» (11 : Tıp Fakültesinde Öğretim Programlarının Geliştirilmesinde Çağdaş Görüşler).

«Öğretim üyesi için hekimlik, kazanç sağlamak için bir araç ise, öğrencisinin hekimliği halk yararına uygulamaya öncelik vermesi hemen olanaksızdır» (11 : Tıp Fakültesinde Öğretim Programlarının Geliştirilmesinde Çağdaş Görüşler).

«Ülkemizde parası olanın sağlık hizmetinden yararlanmamak diye bir sorunu yoktur. Sorun, hasta olunca hastaneye, hekime ve ilaca para ödeyemeyen vatandaşlarımızın sorunudur» (11 : 2000 Yılında Türkiye'de ve Dünya'da Hekimlik).

«Biz hekim olarak insanın sağlığı ile, insanın hayatını uzatmak mecburiyetindeyiz. Bunu hastalanmadan önce yapmak lazımdır; daha ucuz ve daha kolay olur» (11 : Memleketimizde Hekimliğin Sosyal Cephesi).

Prof. Dr. Nusret Fişek'in belirgin bir niteliği de hekimliğin tarihini ve evrimini çok iyi kavramış bir düşünür olarak, sorunlara yorumlar ve çözümler getirmesidir. O şöyle diyordu :

«Bugün hekimlik bir bilim ve bir sanattır» (11 : Çağdaş Hekimlik).

«Tutucular için, düşünürler olmasa, dünya dikensiz bir gül bahçesi olurdu» (11 : Kime, Ne İçin Hizmet Etmeliyiz?).

«Hekim tıbbın hızla değişen bir bilim ve sanat olduğunu göz önünde tutarak mesleki eğitimini yaşam boyu sürdürmelidir» (11 : Tıp Meslek Ahlak Sorunları Üzcrine).

«Bugün «teknisyen» düzeyini aşmış, «düşündür» düzeyine erişen hekimler, sağlığın sosyal bir kurum olduğunu, bir toplumda sağlık hizmetlerinin sağlıklı bir biçimde yürümesi ve gelişmesi için toplumun diğer sosyal kurumları ve kültürü ile ahenkli bir biçimde ele alınması ve geliştirilmesi gerektiğini tartışmasız kabul etmektedirler. Hekimlik ve sosyal bilimlerin bu yaklaşımı, tıp sosyolojisi, tıp antropolojisi, sağlık ekonomisi gibi yeni bir bilim dallarının doğmasına neden olmuştur» (11 : Tıp Fakültesinde Öğretim Programlarının Geliştirilmesinde Çağdaş Görüşler).

«Şamanlar hekimliğin ilk numunesidir. Şaman toplum için her şeydir. Toplumun her dardına cevap veren ve her derdi ile meşgul olan adamlardır ve toplumun ayrılmaz parçasıdır. Bugün bile hekimlik mukaddes bir meslektir. Bunun tarihi kökleri şamanların pozisyonlarına kadar bağlanabilir. Hekimlik ilerledikçe uzun zaman hekim toplum içerisindeki bu durumunu muhafaza etmiştir. Yalnız garp memleketlerinde 17 nci asrın sonlarında hekimlik fevkalade ilerlemesi ile hekim cemiyetten ayrılmaya başlamış ve bir teknisyen mahiyetini almıştır. Hekim bir teknisyen mahiyetini aldığı zaman cemiyetteki nüfuzu azalmaya başlamış ve cemiyetin hakiki adamı olmaktan çıkmıştır.

Hekimliğin toplum içerisindeki itibarını ve şerefini iade etmek istiyorsak bir şey yapmak ve cemiyet hizmetine dönmenin yollarını arayıp bulmak zorundayız. Bunu nasıl yapabiliriz? Bunu hastanede veya muayenehanede değil, cemiyet içerisinde, evinde takip edip

onun bütün problemleri ile alakadar olmakla kazanabiliriz» (11 : Memleketimizde Hekimliğin Sosyal Cephesi).

«Kültürden gelen yanlış inanç ve alışkanlıkları değiştirmek deveye hendek atlatmak kadar güçtür. Halkın sağlık davranışlarını değiştirmek isteyen bir hekim, halkın sağlığa verdiği değeri de iyi bilmelidir. Genellikle insanların sağlıklarına önem verdikleri sanılır. Bu doğru bir yargı değildir. İnsanlar hasta oldukları, ölümden korktukları zaman sağlıklarına önem verirler. (...) Kişiler davranışlarını zor ve yavaş değiştirirler. Çin Felsefecisi Kaun Su'nun şu sözü daima hatırlanmalıdır : «Pirinç bir yılda üretilir. Halk yüzyılda eğitilebilir» » (11 : Çağdaş Sağlık Anlayışı).

İlk çağlardan beri hekimliğin, biri hasta ve yaralıların tedavisi, ötekisi insan sağlığının korunması olmak üzere, uygulama yönünden birbirinden ayrı iki yol izlediğini söyleyen Prof. Dr. Nusret Fişek'e göre, tedavi hekimliği çağlar boyunca sırayla ilkin belirtilere (semptomlara) yöneltilmiş, sonra hastalıklara yöneltilmiş ve daha sonra hastaya yöneltilmiş tedaviyi kapsayan üç temel aşamadan geçmiştir (14). Fişek, hastalıklara yöneltilmiş bilimsel tedavinin, özellikle mikropların etkilerinin ortaya konulmasıyla başladığını, hastaya yöneltilmiş tedavinin ise, «hastalık yok hasta var» ilkesinin ışığında, insanı ruhsal-bedensel (psikosomatik) bir bütün olarak göz önüne alan bir tıp anlayışıyla, yirminci yüzyılın ortalarından itibaren geliştiğini ifade ediyor (14).

Tıbbın tedavi ve koruyuculuk yönlerinin gelişimini çok iyi kavramış olan Fişek, kökleri on dokuzuncu yüzyıla değin giden ve «**Toplum Hekimliği**» denilen yeni bir hekimlik görüşünün, yirminci yüzyılın ikinci yarısında uygulama olanağını bulduğunu belirtmektedir.

Prof. Dr. Nusret Fişek'in temel hekimlik düşüncesini, Prof. Dr. Yaman Örs, şöyle aktarıyor : «Toplum Hekimliği, bütünsel yaklaşımın getirdiği yeni bir kavramdır; böylece kişilerin sağlığı, ana-baba birleşmesinden ölüme dek bütün yaşamları boyunca tıbbin sorumluluğu içine girmektedir. Hasta olanlar kadar, sağlam olanlar üzerindeki fiziksel, biyolojik, ruhsal, toplumsal, kültürel, hatta ekonomik olumsuz etkenleri de açıklamak söz konusudur burada. Böylece bugün tıpta, daha önce gördüklerimizden değişik olan bir «**hasta yok, insan var**» ilkesine varıyoruz; insan ister hasta, ister sağlıklı olsun» (14).

Görülüyor ki Nusret Fişek, hekimliğin gelişimini, yalın ve güçlü ilkelerin ışığında kavramış bir düşünürdür. O, bu niteliğiyle, Dünya'da ve ülkemizde insan hakları ve hekimlik sorunlarına, gerçek bir

hümanist görüşle bakarak, uzun erimli yorumlar ve çözümler önermiştir. Güncel tıpsal etik sorunlar, onun dilinde ve kaleminde gündeme getirilmiş, kişi ve zümre çıkarlarının üstünde bir düşünüşle aydınlatılmıştır. O, örneğin insan üzerinde deney, organ transplantasyonu, çocuk düşürme, yapay dölleme, sağlıklı yaşam hakkı, hekim olmayan sağlık personelini eğitme, hekimin sürekli eğitimi, ölüm hakkı (euthenasia), ölüm cezası gibi sorunlar üzerinde meslek ahlakı açısından önemle durmuştur (11 : Deontoloji'de Yeni Boyutlar).

Prof. Dr. Nusret Fişek şöyle diyordu :

«Bugünün progresif hekimi mesleğinin esas gayesinin hastaları tedavi değil, insanların sağlığını muhafaza ve onların hayatını uzatma olduğunu kabul etmektedir. Hasta tedavisi ise sağlığı muhafaza için sarfettiği gayretlere rağmen başarısızlığa uğradığı hallerde, insanlara yapacağı son mukaddes vazifedir. Progresif hekim bütün bu hizmetleri tek başına çalıştığı takdirde mükemmel olarak yapamayacağını, sağlığı koruma, teşhis ve tedavinin bir ekip meselesi olduğunu da idrak etmektedir. Birbirlerini takip eden hükümetlerin yanlış ücret politikası bu ekibin teşekkürüne imkân vermediği için, yıllardır bütün gayretlere rağmen memleketimizin sağlık seviyesi batı memleketleri standardına ulaşamamıştır. Hekimler hakları olan ücreti alamadıkları için laboratuvar hizmetlerinde, yani temel tıp ilimlerinde çalışmamışlar ve bunun neticesi olarak bu hizmetler de gerektiği şekilde inkişaf edememiştir. Bu sebeple geniş ölçüde değerli ilmi araştırmalar yapılmaması bir yana, tedavi hekimliği de batı memleketlerinde bilinen ve faydalanılan birçok imkânlardan mahrum kalmıştır. Aynı şekilde halk sağlığı yani koruyucu hekimlik hizmetlerine de yeter sayıda ve kalifiye hekim intisap etmemiştir. Bunun neticesi olarak da koruyucu hekimlik hizmetleri istendiği şekilde inkişaf edememiştir. Bu da sağlık hizmetlerinin daha pahalıya mal olmasını intaç etmiş ve zaten mahdut olan bütçemizle halka yapabileceğimizden de daha az hizmet eder bir duruma düşmüşüzdür. Yanlış ücret politikasının en büyük ıstırabını çekenler ise, ne bu politikayı takip edenler ve ne de büyük şehirlerde yaşayanlardır. Bunun ıstırabını ekonomik olarak inkişaf edememiş bölgelerin halkı, sağlık hizmetine mazhar olamamakla çekmektedir» (11 : Türkiye'de Hekimliğin Müstakbel İnkişafı).

Onun günümüzden yaklaşık otuz yıl önce kaleme aldığı yukarıdaki düşünceleri, ülke gerçeklerimizi ne denli uzak erimli bir görüşle yorumladığını da belgelemektedir.

Prof. Dr. Nusret Fişek'in insan haklarını, halkın yararını savunmuştur. O, «Ülkemizde akılcı bir sağlık politikasını uygulayabilmek ve herkese sağlık hizmeti götürme vaadini yerine getirmek için halkın çıkarını hekimlerin ve mutlu azınlığın çıkarından üstün tutacak bir iktidara, halk iktidarına gerek vardır» diyordu (11 : Hekimlikte Çağdaş Görüşler Açısından Sağlık Politikası).

Yine Prof. Dr. N. Fişek'i dinleyelim :

«Çağımızda değişen değer yargılarından biri de yaşamın niteliği (quality of life)'dir (11 : İnsan Hakları ve Hekimlik).

«Çağımızda gelişen ve benimsenen insancıl değer yargılarından biri «herkes için sağlık» yargısıdır Geçmişte her hastayı hekim hizmetinden yararlandırma, herkesin sağlığını koruma ve destekleme, toplumsal bir sorun sayılmıyordu. Hekimlerden de bu ölçüde bir hizmet beklenmiyordu. Hekimin görevi hastanın istediği hizmeti en iyi şekilde yapması idi. Günümüzde toplumsal değer yargısı, herkese sağlıklı bir yaşam sağlanmasıdır» (11 . Deontolojide Yeni Boyutlar).

«Tıp mesleğinin temel insancıl ahlâk kuralı hayatı desteklemektir. Hastanın öleceği kesin olsa da, hasta büyük ağrılar içinde olsa da bir an önce ölmesini kolaylaştırmak hekimlik meslek ahlâkına ters düşer» (11 : Deontolojide Yeni Boyutlar).

«Hekimlik mesleğinin temel ahlak kurallarından biri insanları yaşatmak olduğuna göre, hekimlerin de hayatı sona erdirecek olan her eyleme karşı olması doğaldır. (...) Hekim bir öldürme işleminde yer almamalıdır» (11 : Deontoloji Yeni Boyutlar).

«Hekim olduğumuz zaman herkesin yaşam hakkını koruyacağımıza and içtik. Andımız hükümlüleri de - idam mahkumları dahil - kapsar. Bu nedenle hükümlülerin sağlığının ve onurunun korunması bizi ilgilendirir. Onların yaşam ve onurlarını korumak için çaba harcamak görevimizdir. Tedavi isteyen herkese elimizden gelen yardımı yaparız. Muayene ve tedavi olmak istemeyen bir kişiyi de muayene ve tedavi edemeyiz» (8).

Prof. Dr. Nusret Fişek, ilke adamı olup yaşam biçimi uygar bir disiplini ve düzen kavramını yansıtmaktadır. «Yönetimimde disiplinliyim. Benim odama çat diye adam giremez. Çalışıyorum çünkü. (...) Ben belli zamanda randevu alınarak kabul ederim» diyen Fişek, müsteşar oluşunu tebrik için İstanbul'dan gelen yakın akrabalarını, «akşam eve gelsinler» diyerek göndermiştir (16).

O, kendisine önerilen bir görevi, maddi, idari avantajlar açısından değil, konunun temel özelliği ve kişisel ilkeleri açısından düşünerek kabul etmiş ya da etmemiştir. Örneğin, 1960 ağustosunda, Milli Birlik Komitesi Başkanı ve Başbakan Orgeneral Cemal Gürsel (1895 - 1966), Başbakanlığa davetine icabet eden Nusret Fişek'e sağlık bakanı olmasını önerdiğinde, «Teşekkür ederim Paşam iltifatınız, yalnız müsteşarlığı ben daha iyi yaparım» diyerek yanıtlamış ve aşırı hiçbir istek göstermemiştir (16). Nitekim Cemal Gürsel bu görüşmeden sonra, Başbakanlık müsteşarı Alpaslan Türkeş'e gıyabında «Bu arkadaş istemiyor bu işi, kendisini zorlamayalım» demiştir (16). Bu olayı, yıllar sonra Fişek, «Yükselme merakım olsaydı bakan olurdu» diyerek (16) gerçekçi biçimde yorumlamıştır.

O, seçkin kişiliğini, yaşama biçiminin ilkelerini doğal biçimde kabul ettirirdi. Onunla ilgili bir anımı anlatmak istiyorum : 1979 - 1980 Yıllarında tanınmış bilim, sanat, tıp, fikir ve yazın adamlarımızın doğa, bilim, tıp ve sanat kavramlarına ilişkin özgün yorumlarını toplamak amacıyla bir çalışmaya girişmiştim. Bu amaçla kendisine başvurduğum insanlardan biri Prof. Dr. Nusret Fişek idi. Dileğimi simpatiyile kabul etti. Özgün yorumunu (Hekimliğin Dünü, Bugünü ve Yarını) dileğim üzerine, el yazısıyla kaleme almış ve kişisel birkaç hususu da not etmiş olarak, vermeyi vaat ettiği tarihte hazırlamıştı.

Prof. Dr. Nusret Fişek'in seçkin niteliklerinden biri de örgütsel çalışmalarda, örnek düzeyde başarılı olmasıdır. Nitekim Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Başkanlığını yaptığı yıllardaki (1984 - 1990) çalışmalarıyla yalnız Birlik görevlilerinin değil, aynı zamanda hekimlerimizin ve halkımızın içten saygısını kazanmıştı. O, şöyle diyordu :

«Örgütlerin başarısında yöneticilerin payı kuşkusuz büyüktür. Ancak —erleri savaşmayan bir ordu nasıl zafer kazanamaz ise— üyeleri yönetim ile bütünleşmeyen ve yönetimi sürekli olarak ve yeter düzeyde desteklemeyen, güdülemeyen örgütlerin de başarılı olamayacağı bir gerçektir» (11 : Birleşelim Güçlenelim).

«İyi bir hekimin sağlık hizmetlerinin sevk ve idaresinde de başarılı olacağı yanılgısı yaygındır. Sağlık hizmetlerinin sevk ve idaresi felsefe ve yöntem bakımından, hasta tedavisinden ayrı bir konudur» (7).

«Ömrümün son otuz yılını hekim ve hastaların haklarını savunmak için geçirdim. Bazen başarılı oldum, bazen de başarısız oldum., Ama bugün görüyorum ki, hekimler haklarını almaya, güçlenmeye kararlıdır. Bu beni mutlu kılıyor. Birleşelim, güçlenelim» (13).

«Sağlık yönetimi kadrosunda çalışma koşulları hekimlik onuru ile bağdaşmadığından hekimler sağlık yönetimi alanında —çok zorunlu durumlar dışında— görev almamakta, alanlar da hizmetlerinin karşılığını alamamaktadırlar. Bundan hem hekimler, hem de halk zarar görmektedir» (11 : Birleşelim Güçlenelim).

Prof. Dr. Nusret Fişek, meslektaşlarının nitelendirilişyle «Türk Tabipleri Birliği'nin kurumlaşmasının en büyük mimarıdır» (2).

Nusret Fişek, yetkin bir temel tıp bilimcisi olarak da, yurt içinde ve dışında görev yaptığı kurumlarda, yakın çalışma çevresinin takdir, saygı ve güven duygularını kazanmış, başarılı bilimsel çalışmalarda bulunmuştur. Nitekim, Harvard Tıp Fakültesi Bakteriyoloji ve İmmünoloji Şubesi (Harvard Medical School, Department of Bacteriology and Immunology) Şefi J. Howard Mueller, Fişek ile birlikte geçirdiği çalışma izlenimlerini, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı' mıza gizli olarak gönderdiği bir yazısında (20 September 1950 tarihli), «Dr. Fişek kendisinden istenilen vazifeleri şerefli bir şekilde başarmıştır. Benim kontrolüm altında yaptığı araştırmalardan memnuniyet verici neticeler alınmıştır. Türkiye'de alacağı işe büyük faydaları olacağını ümit ettiğimden, burada güç bir mesele ile uğraşmış ve bunda da mükemmel ilerlemeler kaydetmiştir. (...) Dr. Fişek'in bizimle beraber çalışmasından hepimiz memnuniyet duyduk. O, birde dostluk ve hürmet hisleri bırakarak ayrılmaktadır» (12) diyor.

Uzman Dr. Nusret Fişek, Refik Saydam Merkez Hıfzısıhha Müessesesi'nin Serum ve Aşı Şubesindeki çalışmalarından dolayı 1953 yılında, Bakteriyoloji Tahlil ve Kontrol Şubesindeki çalışmaları nedeniyle 1954 yılında, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nca takdirname ile ödüllendirilmiştir (12).

Keza Dr. Fişek, 1955 yılında Lion'da yapılan Uluslararası Biyoloji Standardizasyon Kongresine —daha önce yayınladığı bilimsel araştırmaları ile dikkati çektiğinden— tetanoz aşısı hakkında tebliği için resmen davet edilerek katılmıştır (16). Bu vesileyle, kendisine, Dünya Sağlık Örgütü'nde sürekli görev alması önerildiğinde, Fişek, «Türkiye beni yetiştiren ülkedir», «Türkiye Hükümeti izin verirse gelirim, vermezse gelmem. Bu benim prensibimdir» diye yanıtlamıştır (16). O, Türkiye Hükümeti'nin izin vermemesi üzerine, senede ancak birkaç kez toplanan, Cenevre'deki Biyoloji Standardizasyon örgütünde eksper olarak görevlendirilmiştir (16).

Görülüyor ki Prof. Dr. Nusret Fişek, «Yaptığım işi severek yaparım. İyi bir laboratuvar şefiyim» derken (16) bir gerçeği ifade etmiştir.

Prof. Dr. Nusret Fişek, anadili olan Türkçe'ye yürekten saygı ve bağlılık duyarak, dilimizin özelleştirilip geliştirilmesine bilinçli ilgi ve özen göstermiştir. O, halkımızı birleştirilmekte ve aydınlatmakta, dilimizin büyük etkisini çok iyi kavramıştı. Örneğin «Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi» yasa tasarısını yazıyorken, «sağlık istasyonu», «sağlık ünitesi» isimlerini sevemediğini, bunların yerlerine, babasının önerdiği «sağlık ocağı», «sağlık evi» isimlerini severek kullandığını söylüyor (16). Prof. Dr. Yaman Örs, Nusret Fişek'in yazdıklarında, Osmanlıca'daki ve Batı dillerindeki karşılıklar yerine, **yarıyıl**, **edinsel**, **ölçüt**, **evre** gibi çok sayıda Türkçe sözcükleri giderek daha büyük oranda kullanmış olmasını, «kendisinin tıptaki ilericiliğe, dil konusunda da sahip olduğunu gösterdiğini» belirtmekte ve Fişek'i kutlamaktadır (14).

Nusret Fişek, doğru bilgiyi, salt bilgi olarak zihinde taşımak için değil, fakat aynı zamanda yaşama da geçirmek için değerli sayan pragmacı bir kişiliğe sahipti. Nitekim yeri geldiğinde, ünlü şair ve düşünür Şirazlı Şeyh Sadi (1184 - 1242)'nin şu düşüncesini öğrencilerine söyledi :

«Öğrendiklerini uygulamayan kişi, sırtında kitap taşıyan eşekten farksızdır» (11).

Nusret Fişek, düşünce özgürlüğünün ve uygarca tartışmanın erdemine inanan bir insandı. «Duyarsam unuturum ,görürsem hatırlarım, yaparsam öğrenirim» diyen Çin atasözüne «tartışırsam olgunlaşırım» tümcesini eklemiştir (11).

Prof. Dr. Nusret Fişek, «halk sağlığı», «sosyal tıp», «toplum hekimliği», «nüfus planlaması» gibi çağdaş kavramları, yalnız tıp öğretimimize değil, aynı zamanda kamuoyumuza mal ettirebilmiştir. O, bu başarısını, tükenmez halk sevgisinden kaynaklanan, yaklaşık otuz yıllık sistemli ve bilgili bir çalışmayla gerçekleştirdi. O'nda halkçılık (populisme), kişi ya da zümre çıkarını değil, kesinlikle halkın yararını bilinçle savunan bir düşüncedir. Bu nedenden ki, meslektaşlarına, «halka hizmeti temel hekimlik ilkesi olarak gören sosyal hekimliği savununuz» diyordu (2). O, 1984 yılındaki bir yayınında, «Ölen kişilerden yarısının hasta iken hekime başvurmadığı bir ülkede yani ülkemizde, hekime başvuranları tedavi ederek doyurucu bir hekimlik

uygulaması yapılamayacağı kuşkusuzdur» diyerek (11 : Kime, Ne İçin Hizmet Etmeliyiz?) sosyal tıbbı bir kez daha savunmuştur. «Sosyal tıp» O'nun ölünceye değin bağlı kaldığı toplumsal bir ideali oldu. Nitekim, ölümünden yaklaşık bir ay önce, dostu Dr. Erdal Atabek'e gönderdiği son mektubunda (1 Ekim 1990 tarihli mektubu), «Her zaman herkese sağlık hizmeti verilmesini sağlamak için çalıştım» diyordu (1.a).

Prof. Dr. Nusret Fişek, «sosyal hekimlik (medicine sociale)» terimini, ilkin 1848 yılında kullanan Fransız hekimi Jules Rene Guerin'in —politik saptırmaları önleyen— aşağıdaki tanımıyla kullanmaktadır : «Sosyal hekimliğin konusu, hiçbir doktrin ve ideolojiye bağlı olmadan, hekimlik ile toplum arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve hekimlik hizmetinin toplum yararına geliştirilmesidir» (11 : Sosyal Hekimlik). Fişek, «Guerin'in sosyal hekimlik tanımında doktrin ve ideolijilere değinmesinin nedeninin sosyalist hekimlik ile sosyal hekimliği ayırmak istemesi olduğunu, sosyalist hekimliğin hekimlik hizmetlerinin sosyalist doktrin açısından ele alınması» olduğunu belirtmektedir (11 : Sosyal Hekimlik). Ama ne var ki böylesi benzer toplumbilim terimlerinin, toplumumuzda ve gelişmemiş ülkelerde yanlış anlamlara neden olduğu ya da bilerek anlam saptırmaları ile kullanıldığı bir gerçektir. Nitekim Prof. Dr. Nusret Fişek, «224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun» a ilişkin olarak, ölümünden yaklaşık iki ay kadar önce, yaptığı son söyleşisinde şöyle demiştir : «Bu sosyalleştirme adı çok yanlış anlaşılmalara sebep oluyor. Sosyalizmle alakası yok. Sosyalleştirme İngilizce'den gelme bir kavram. Daha ziyade bunu psikologlar kullanır. Çocuğun topluma uyum sağlaması demektir .Artı, kişinin yani sağlık hizmetinde sosyalleştirme istemek, sağlık hizmetlerinin topluma intibak sağlamasını amaçlayan kanun demektir. Keşke millileştirilmesi deseymişiz.

Örgütü anlattıktan sonra, anhyorlar tabii. Yani sosyalizmle alakası yok. Çünkü onlarınki başka sistem. En önemlisi, sosyalleştirme kanununda hekimlik, tümüyle kamu hizmeti olmayan serbest hekimlik var. Sosyalist sistemde yok. İsteyen serbest hekimlik yapar, isteyen devlette çalışır. Devlette çalışıyorsa, hem kamuda hem de serbest muayenehanede çalışamaz. Bu büyük hatadır.

Kanun 1963 - 64 ve 65'te büyük ölçüde başarıyla uygulanmaya başladı. En hoşuma giden laflardan biri Milliyet gazetesinde bir röportaj vardı. Gitmiş Muş'a köylü ile konuşuyor gazeteci. Sağlık hizmetleri hakkında vatandaşın cevabı şu : «Gökte Allah, yerde Sosyali-

zo». Bu yasa Doğu'ya şimdiye kadar gördüğü en iyi sağlık hizmetlerini sağlıyor, doktor ayağında, hemşire ayağında, ilaç ayağında» (15).

«Hekimin aradığı iki şey var : makul bir ücret ve güvence» diyen Prof. Dr. Nusret Fişek (15), söz konusu yasanın, hekimle üç yıllık sözleşme ile bunları sağladığını fakat sonradan yasanın değişik iktidarlarca, hükümetlerce tam uygulanmadığını ya da değiştirildiğini belirtiyor (16). O, son söyleşisinde, «Herkes, eline gelen kazmayı vurmuş bu kanuna. Sonra bu kanun işlemedi diyorlar. İşlemez be kardeşim» diyerek (16) gerçekçi bir saptama yapmıştır.

Prof. Dr. Nusret Fişek, yalnız tıp tarihi değil, toplum tarihimizi de çok iyi kavramış bir yurttaş, bir hekim, bir düşünür olarak demokrasiyi bilinçle savunmuştur. Demokrasi, temel insan haklarının güvenceye alındığı bir halk iktidarı, daha açık tanımıyla halkın kendi kendisini, özgür iradesiyle ve temel insan haklarına saygıyla yönetimi olduğuna göre, onun demokrasiyi savunması doğaldır.

Fişek, 1986 tarihli bir yayınında şöyle diyor :

«Bu gün 14 Mart. Ülkemizi hekimlik alanında çağdaş ülkeler düzeyine erdirmek için atılan ilk adımın 159. uncu yıl dönümü. Orta çağ tıbbi okutulan tıp okulları yerine, çağdaş batı tıbbını öğreten okulun kuruluş günü. Bu günü bir okulun kuruluş günü olarak değil, çağdaşlaşma tutkumuzun gerçekleşmesi için atılan bir adım olarak kutluyoruz. (...) Toplumumuzun çağdaşlaşma yolundaki çabaları saymakla bitmez. Demokratikdüzen kurma çabaları bunlardan biridir. (...) Ülkemizde demokrasinin kurulması ve bütün kuralları ile işlenmesi, sadece bir vatandaş olarak değil, halkımızın sağlık hizmetlerinden yararlanmasının sağlanması ve meslek haklarımızın korunması bakımından da ilgilendirmektedir. Demokrasinin temel kurallarından biri herkesin insan haklarından yararlanmasıdır. Bu haklardan biri herkesin insan haklarından yararlanmasıdır. Bu haklardan halkı yararlandırmak da devletin görevidir. Sağlıklı yaşam hakkı insan haklarından biridir. Ülkemizde herkesin sağlıklı yaşam hakkı güvence altında değildir. Herkesi sağlıklı yaşam hakkından yararlandırmak yolunda verilen uğraşları, demokratik düzen kolaylaştırır. Biz hekimlerin demokrasiyi savunmamızın nedenleri arasında, bu mesleksi neden de vardır.

Demokrasi özgürlükler düzenidir. (...) Demokrasiyi kurmanın, hatta savunmanın, güç olduğunu biliyorum. Çünkü demokrasi bizim kültürümüzde yoktur. Son yüz yıl boyunca yaşamımıza sokmak iste-

diğimiz bir kavram, bir yaşama biçimidir. Tarih gösteriyor ki sanayi kültürlerinde demokrasinin yerleşmesi kaçınılmazdır. Ülkemiz de hızla, tarih kültüründen sanayi kültürüne geçen bir ülke olduğuna göre, - tutucular ne yaparsa yapsın - Türkiye'de demokrasi yerleşecek ve biz yukarıda değindiğimiz haklarımıza kavuşacağız» (11 : Bizden Size).

Kendi Kaleminden 224 Sayılı «Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun».

Prof. Dr. Nusret Fişek'in saygın kişiliğine karşı kamuoyumuzun sürekli ilgisinin odak noktasını, 224 sayılı «Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun» oluşturmaktadır, O, bu yasa ile, Sosyal Hekimlik konusundaki düşüncelerini, Türkiye'de yaşama geçirmiştir. Söz konusu yasa çoğu kez, önyargılarla, temel ilkeleri bilinmeksizin ya da eksik bilinerek eleştirilmiş, uygulanmamış, değiştirilmemiştir. Prof. Dr. N. Fişek, ölümünden yaklaşık yedi ay önce kaleme aldığı bir yazısında (*), 224 sayılı yasanın temel ilkelerini şöyle özetlemektedir (9.a) :

«Milli Birlik Komitesi - diğer birçok konularda olduğu gibi - sağlık konusunda da bir devrim yapma kararında idi. Bu amaçla Sağlık Bakanlığı'nca hazırlanan yasa tasarısı komite tarafından 5 Ocak 1961 tarihinde kabul edilmiştir. Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun adı verilen bu yasanın hazırlanmasında aşağıdaki politika kararları ilke olarak kabul edilmiştir.

a) Sağlık hizmetinden herkes eşit şekilde yararlanacaktır.

b) Hastalar devlet bütçesinden ayrılan ödenek karşılığı sağlık hizmetinden ücretsiz veya kendine yapılan masrafın bir kısmına iştirak ederek yararlanacaklardır.

c) Hastalar - ücretini ödeme koşulu ile - tedavi için istedikleri hekimi veya sağlık kurumunu seçmekte özgürdürler.

d) Hekimler kamu hizmetinde veya serbest olarak mesleklerini uygulamada özgürdürler. Ancak kamuda hizmet alan bir hekim, özel olarak hekimlik yapamaz.

(*) Prof. Dr. Nusret Fişek tarafından 1990 nisanında yazılan ve «Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinde sağlık politikaları» başlığını taşıyan bu yazı, «Toplum ve Hekim» dergisinin Aralık 1991 sayısında (sayı 48, sayfa 2 - 4) ilk kez yayınlanmıştır.

e) Hekimler ve diğer sağlık personeli kamu kesiminde sözleşmeli olarak çalışacaktır. Sözleşme süresi üç yıldır. Bu sürede hekim atandığı görevde çalışır; sözleşmeli personelin emeklilik, kıdem ve terfi hakları saklıdır.

f) Sözleşme ile çalışan sağlık personeline ödenecek ücret, bu personel mensuplarından serbest çalışanların kazançları düzeyinde olacaktır.

g) Köy ve kentlerde birinci basamak sağlık hizmeti veren sağlık ocakları kurulacak ve bu ocaklar hastaneler ile işbirliği yaparak hasta tedavi hizmetlerini yürüteceklerdir.

h) Kamu sağlık kuruluşları tek elden idare edilecektir.

i) Sağlık teşkilatı il içinde bir bütündür. Teşkilatın amiri sağlık müdürüdür. Sağlık müdürü valiye karşı sorumlu olarak, Sağlık Bakanlığı'nın saptandığı yasalara göre hizmet yürütür.

j) Bir bölgede sağlık hizmetinin iyi bir şekilde yürütülmesi için gerekli tesisler lojmanlar, malzeme, araç ve personel temin edilmeden o bölgede sosyalleştirme planı tatbik edilemez.

k) Personel ve finansman sıkıntısı nedeni ile yasanın tüm ülkede uygulanması, amaçlı olarak 15 yılda tamamlanacaktır.

l) Sağlık teşkilatı ile halk arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için teşkilatın her kademesinde, halkın da katılacağı kurullar kurulacaktır» (9.a).

Prof. Dr. Nusret Fişek yukarıdaki yayınında, «1962 yılında kabul edilen Birinci Beş Yıllık Plan'da sağlık alanında, sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkındaki yasa esas kabul edilmiş ve 1963 yılında yasa Muş ilinde uygulanmaya başlamıştır» dedikten sonra, temel ilkelerinin 1965 yılından itibaren yürürlükten kaldırılmaya başlandığını, değiştirildiğini belirtmektedir (9.a).

Koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmetlerine gereken önem verilmedikçe, «hekimin aradığı makul ücret ve güvence» sağlanmadıkça, sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde ve denetiminde halkın katılımı demek olan demokratikleşmeye yönelmedikçe, özet olarak Prof. Dr. N. Fişek'in mimarı olduğu 224 sayılı yasanın temel ilkeleri, yeniden yaşama geçirilmedikçe sağlık politikasının başarılı olması olanaksızdır.

Fişek'in Yaşamının Son Günleri

Prof. Dr. Nusret Fişek, ömrünün son iki yılını, yakalandığı kansere karşı amansız bir yaşam savaşıyla geçirdi ve 3 Kasım 1990 tarihinde öldü. Ankara'da öldüğü gün, Türk Tabipleri Birliği'ne aşağıdaki mesajını yazmıştı (11) :

«Değerli Arkadaşlarım»

«TTB'nin hizmetlerinin geliştirilmesi için Merkez Konseyi ile Tabip Odalarının sıkı ilişki içinde olmalarının önemine inanandanım. Bu nedenle 1984 yılında, Merkez Konseyi Başkanı seçtiğim zaman, Oda yöneticilerinin ve Konsey üyelerinin bir araya geldikleri ve birbirlerini tanıdıkları, tartıştıkları, Temsilciler Meclisi Toplantılarını düzenledik. Altı yıldır ben bu toplantılardan hepsine katıldım, fikirlerimi arkadaşlarıma aktardım ve onlardan da yararlandım. Bu toplantıda aranızda bulunamıyorum. Beni mazur göreceğinizi umarım.

Günümüzde sosyo-politik sorunların tartışılması çok çekici bulunuyor. TTB Merkez Konseyi'ni de bu yola çekmek isteyenler var. Ancak şu unutulmamalıdır ki, TTB'yi güçlü kılan asli görevlerini yerine getirmesidir. Bu yolla, gitgide güçlenen TTB'nin «Savaşa Hayır», «İdam Cezalarına Hayır», «İnsan Hakları» kampanyaları ses getirir. Tersine ise TTB'nin güçsüzleşmesine yol açar.

Bence TTB'nin asli görevlerinin ne olduğunun belirlenmesinde, gelişmiş ülkelerdeki benzerlerinin örnek alınması, hizmetlerinin geliştirilmesi bakımından daha gerçekçi bir yaklaşım olur. Bugün hekim birliklerinin görevi, üyelerinin :

- 1) Bireye karşı sorumlulukları yanında, topluma karşı sorumluluklarının da bilincine varmalarını sağlamak,
- 2) Hekimliğin bir örgüt içinde daha başarı ile uygulanan bir meslek olduğunu benimsetmek,
- 3) Sürekli eğitimi ve birbirlerini eğitmelerini, denetlemelerini sağlamak.

Bunlar göz önüne alındığında ülkemizde, TTB'nin (Odaların ve Konsey'in) en büyük görevi pratisyen hekimliğin ve birinci basamak hekimliğin, saygın ve vazgeçilmez disiplin olarak gelişmesini sağlamaktır. Bunun için pratisyen hekimleri örgütlemeliyiz, onları desteklemeliyiz. Tıp Fakültelerini, Sağlık Bakanlığı'nı ve yerel yöneticileri bu çağdaş anlayışı benimsemeleri için etkilemeliyiz.

Pratisyen hekim, klinik dallarında eğitimi yetersiz hekim demek değildir. Pratisyen hekim, toplumda sık görülen hastalıklarda, sistem, organ ve etken ayırımı yapmada, uzman hekim kadar bilgili ve becerili hekim demektir.

Toplantıda Konsey'e yol göstermede ve mesleğimizin gelişmesinde etkili olacak öneriler üretmenizi bekler, saygılarımı sunarım.»

Büyük Hekim ve Hoca Nusret Fişek'in meslektaşlarına son sözleri «sosyal tıbbi koruyunuz» oldu (3).

Ölümünü TRT yayını akışını keserek duyurdu ve ulusumuz derin bir üzüntü duydu. O'nu bir önder olarak selamlayan tüm sağlık topluluğumuz, çağdaşlaşmamızda ön safta emek veren kurumlar ve kuruluşlar, değerbilir halkımızla birlikte unutulmaz anısı önünde içten saygı duyular.

Cenaze töreninde, tıp öğrencileri adına konuşan bir hekim adayı şöyle diyordu : «(...) Hocamızın hekimlik yaşamını ülkemiz sağlık sorunlarına **«önce parası olana sağlık, daha çok parası olana daha çok sağlık»** biçiminde yaklaşanlara, **«önce herkese sağlık, insana değer verilmeksizin hekim olunamaz, sağlık sorunları çözülemez»** diyenler adına verilmiş, ciddi anlamlı bir yanıt olarak değerlendiriyoruz. Hocamızın üniversitelerde yaptığı çalışmalar, verdiği dersler Türkiye'de nasıl bilim adamı olunabileceği ve kime hekim denilebileceği konularında bizleri aydınlattı ve aydınlatmaya devam edecektir. (...) Öğrencileri olarak kendisinden, hekimlik onuru, bilim adamı dürüstlüğü ve ülkemiz sağlık sorunlarına çözüm arama/üretme kaygısında somutlanan, hekim sorumluluğunu öğrendik» (18).

Ankara ve İzmir Büyükşehir Belediyeleri, birer caddelerini onun adıyla onurlandırdılar. Türk Tabipleri Birliği (TBB), güncel hekimlik sorunlarına ilişkin yirmi dört yazısını içeren bir kitabı, «Nusret Fişek ve Hekimlik» adıyla (11), ölümünün birinci yıldönümünde özenli biçimde tıp kültürümüze kazandırdı. TTB, yine aynı yıldönümünde «TTB Nusret Fişek Halk Sağlığı Ödülü», «TTB Nusret Fişek Hizmet Ödülü», «TTB Nusret Fişek Pratisyen Hekimler Araştırma Ödülü» olmak üzere üç tür ödül vermek suretiyle, Hacettepe Üniversitesi'nde bir anma töreni düzenledi.

Gelecekte O'nun adını taşıyacak enstitü, araştırma merkezi gibi bir kurum, Fişek'in seçkin kişiliğini, hizmetlerini ve temel felsefesini tanıtan yayınlar yapabileceği gibi, ülkemizin ve dünyamızın sağlık sorunlarına çağdaş yorumlar ve çözümler de üretebilecektir.

Bir Anıt İnsan

Prof. Dr. Nusret Fişek fizyolojik olarak öldü fakat aydınlık düşünceleriyle yaşayacak, çağdaş kalacaktır. Onun yaşamı, kişiliği ve yapıtları bir bütün olarak dikkate alındıktan, büyük tarihçi Arnold Toynbee (1889 - 1975) tarafından ifade edilen, «Çağımız korkunç cinayetleri ve akıl durdurucu keşifleriyle değil, tarihin doğuşundan bu yana bütün insanları uygarlığın nimetlerinden yararlandırmanın gerçekleşebileceğine inanan kuşakların çağı olarak hatırlanacaktır» (11 : İnsan Hakları ve Hekimlik. I) yargısını doğrulayan bir yaşam gerçeğine sahipti.

Nusret Fişek gerçeği, önyargısız ve belgelerin, olayların ışığında, olabildiğince eksiksiz ve nesnel biçimde kavrandığında, değerler skalası karışmış günümüz Türkiye'sinde benzersiz bir anıt insan olarak karşımıza çıkmaktadır. O, ülkemizde bir toplumsal hekimlik önderidir.

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Fuat Aziz Göksel (d. 1926) şöyle diyor : «Prof. Dr. Nusret Fişek, halk yararını, kişi ve zümre çıkarınının daima üstünde tutmuş, büyük bir mefkûre adamı yani idealist hekim ve hocadır.»

Türk Tıp Tarihinde yer alacak bu büyük insan, günümüz ve gelecek kuşaklarımıza, özellikle hekimlerimize, daha insancıl, adil ve akılcı bir sağlık düzeninin kurulmasında, unutulmaz bir mesaj vermektedir. Temel felsefesi toplumumuz için bir esin kaynağı, bir ışıktır.

ÖZET

Bu yazıda Prof. Dr. Nusret Fişek'in yaşamı (1914 - 1990), kişiliği, mesleği başarıları, toplumsal çok yönlü etkinlikleri, ülkemizde tıp öğretimine «Toplum Hekimliği»ni, «Halk Sağlığı»ni, «Nüfus Etüdüleri»ni birer bilim dalı olarak kazandırmakta, bunları kamuoyumuza benimsetmekte ve sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonunda önder çalışmalarını anlatılmıştır.

SUMMARY

Prof. Dr. Nusret H. Fişek. A Leader In Social Medicine

In this article, the life, personality, professional achievements and many-sided social activities of Prof. Dr. Nusret H. Fişek (1914 - 1990) have been considered as well as his contributions to medical educa-

tion, «Public Health», «Community Medicine», «Population Studies» and his leading work in the socialization of health services.

KAYNAKLAR

1. Atabek Erdal : Cumhuriyet Gazetesi Bilim-Teknik Eki : 24, Kasım 1990, sayı 193, s. 3.
- 1.a. Atabek Erdal : Nusret Fişek'in Son Mektubu. Cumhuriyet Gazetesi Dergi Eki. 25 Kasım 1990, sayı 246, s. 19.
2. ATOB (Ankara Kırıkkale Tabip Odası Bülteni), Ocak/Şubat 1991, s. 2,4,5.
3. Cumhuriyet Bürosu : Nusret Fişek Öldü. Cumhuriyet Gazetesi. 4 Kasım 1990, s. 1,4.
4. Erginöz Hilmi : Halk Sağlığı - II. Türkiye'de Sağlık İdaresi. Dünya'da ve Türkiye'de 1850 Yılından Sonra Tıp Dallarındaki İlerlemelerin Tarihi (Editör : Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat). Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları : 4. Gürtaş Matbaası, İstanbul, 1988, s. 174-190.
5. Fişek A Gürhan : Sağlıkta Sosyalleştirmenin Otuz Yılında Demokrasi ve Sağlık. Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Kasım 1991, sayı 137, Cilt 15, s. 51-54.
6. Fişek A Gürhan : 1 Aralık 1991 tarihinde kişisel görüşme.
7. Fişek Nusret : Halk Sağlığına Giriş. Çağ Matbaası, Ankara, 1983, s. V.
8. Fişek Nusret : Hekimlik ve Açlık Grevi. Türk Tabipleri Birliği Haber Bülteni. Ağustos - Eylül 1989. Sayı 20. s. 1,17.
9. Fişek Nusret : Hekimlik mi, Uzmanlık mı? Pratisyen. Aralık 1991, sayı 4, s. 1.
- 9.a. Fişek Nusret : Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinde sağlık politikaları. Toplum ve Hekim. Aralık 1991. sayı 48. s. 2-4.
10. Mumcu Uğur : Prof. Dr. Fişek. Cumhuriyet Gazetesi. 6 Kasım 1990. s. 1,17.
11. Nusret Fişek ve Hekimlik. Türk Tabipleri Birliği yayını. Tisamat Basım Sanayii; Ankara, 1991.
12. Nusret H. Fişek ile ilgili sicil özetleri ve belgeler (Sağlık Bakanlığı, Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Personel İşleri Müdürlüklerinden sağlanmıştır).
13. Ölçer Selim : Değerli Hocamız Prof. Dr. Nusret Fişek'i Uğurlarken. Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Aralık 1990, cilt 14, sayı 126, s. 12.

14. Örs Yaman : Tıp ve Eğitimi : Beş Öğretim Üyesiyle (Tıp Tarihi ve Deontoloji Uzmanlık Tezi), 1973, s. 153-200.
15. Prof. Dr. Nusret Fişek İle Son Söyleşi (I). Tıp Dünyası. Mart 1991. sayı 1. s. 16, 22.
16. Prof. Dr. Nusret Fişek İle Son Söyleşi (2). Tıp Dünyası. Nisan 1991, sayı 2. s. 16, 31.
17. Saltık Ahmet : Üstat Fişek'in «Sosyal Tıp» Dediği. Cumhuriyet Gazetesi. 21 Ocak 1991. s. 2.
18. Tellioglu Ahmet : Prof .Dr. Nusret H. Fişek'in Cenaze Töreninde Bir Öğrencisinin Yaptığı Konuşma. Türk Tabipleri Birliği Haber Bülteni. Ekim-Kasım-Aralık 1990. sayı 25. s. 2.
19. Tunçbilek Ergül : 4 Şubat 1992 tarihli özel yazısı.
20. Türker R. Kâzım : Hocamız Nusret Fişek. Cumhuriyet Gazetesi. 4 Kasım 1990. s. 4.
21. Unat Ekrem Kadri : A.B.D. Sağlık Milli Enstitüleri ve Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi. Dirim. Eylül-Ekim 1991. sayı 9-10, cilt 66, s. 325-331.

AÇK TEŞEKKÜR

Prof. Dr. Nusret H. Fişek ile ilgili bazı fotoğrafları ve belgelerin fotokopilerini sağlayan, bu yazının tümünü, yayınlanmadan önce dikkatle okuyan Doç. Dr. Sayın A. Gürhan Fişek'e, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi'ndeki ilgili belgelerin fotokopilerini göndermek nezaketini gösteren Merkez Başkanı Kimya Yüksek Mühendisi Sayın Mustafa Ulusoy'a, sicil özetlerini veren Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Sağlık Bakanlığı Personel Müdürlüklerine teşekkürlerimi saygılarımla sunuyorum.

NUSRET FİŞEK'e SAYGI

*Nusret Hocamız
Bir yüce dağ örneği
Seyrettin yeryüzünü
Dinledin Türkiye'yi*

*Büyüdü dilinde
Büyüdü kaleminde
İnsan onuru
Ve emeği*

*Bir anıtsın ülkemizde
Bilimdir akıldır yolun
Öğrettin Halk Sağlığı'nı
Sevgiyle doluydun
Yaşayacaksın içimizde.*

Mehmet Cemil UĞURLU